

VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR

HELYISMERETI — IRODALMI — MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT • IV. évf. 2013/2 • 14. sz. • Ára: 450 Ft

GALÉRIA

FEJÉR CSABA

FEKETE IRÉN

GRIN IGOR

KOHÁN GYÖRGY

SZUROMI PÁL

TARTALOM

Jegyzet - Benák Katalin	3
Az Ős-Balaton	4
Balogh Elemér Könyvismertetés Antal Tamás: Hódmezővásárhelyi törvényhatósága 1919-1944	6
Csizmazia Júlia Kisebbségben magyarnak maradni	7
Lőrincz László Üzenet eljövendő hazámnak	7
Fülöpné Rákos Éva Az erdélyi helikonista	8
Lőrincz László Reflektorfényben	8
Samu János Találkozás az istennel	10
Benák Katalin Kapuk és kulcslyukak	12
Simon Ferenc Lévay József emlékezete	16
Köszegfalvi Ferenc Gonda József és Tornyai János	17
Domokos Tamás Csak a tisztalelkűek láthatják	18
Benák Katalin Nem csak a hangok viadala	20
Kruzslíc István Gábor Mezsgyén innen, határon túl	22
Benák Katalin Mindent egy lapra	24
Fehér József Kasza Mari mosolya	26
fényesi Tóth János Egy emberről szólva!	27
Bányai Béla Fejér Csaba képeiről	28
Bogoly József Ágoston Csönd	30
Diószegi Szabó Pál Pár-atlan ének	30
Ünnepi Könyvhét 2013	
● Rozsnyai János: A táltos keresztje <i>Ismerteti: Trux Béla</i>	5
● A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság évkönyve 2012 <i>Ismerteti: HDK</i>	5
GALÉRIA	
Grin Igor: Szemben a Hargitával	2
HDK: Kicsöngetés	2
Szuromi Pál: Árnyékok	15
Grin Igor: Fotók	23
Fekete Irén: Fotók	25
Fekete Irén: Hazafelé	31
Fejér Csaba: Műhely	32

JEGYZET

„A túlélés nem a legerősebb,
de nem is a legintelligensebb fajnak adatik meg,
hanem annak, amelyik leginkább képes alkalmazkodni a
változásokhoz.”

(Charles Darwin)

Kitárt ablakom előtt állok, s a gőzölgő kávé illata bejárja a szobámat. Lassan kortyolom a fekete nedűt, miközben békességgel tölt el a mindennapok rítusa. A kora reggeli napsütésben ezüstösen csillog a szemközti nyárfasor. Szellő sem zavarja az apró kis madárcák trillázását. Éneküktől hangos a környék. A láthatatlan kórus a fák száz és száz színárnyalatában zöldellő lomb között él. Egy sárgarigó a földön kutat, s mikor észrevesz, mozdulatlaná dermed, ami persze nem tart sokáig, mert gyorsan fölméri a helyzetet: nem jelentek veszélyt számára, hisz csak gyönyörködöm benne. Egy pillanat nem sok, sárga csőrét az avarba döfi, s előhúz belőle egy gilisztafélét. Zsákmányával fölroppen, talán fiókáinak viszi a reggelit.

A távolból egy közeledő alakzat bontakozik ki. Láttam már. A magas, szőke ifjú ma nem sportruhát visel. Fekete öltönyében idősebbnek tűnik, s még a tartása, a járása is kimértebb, méltóságteljesebb. Karján fekete talár sötétzöld szegéllyel. Ez az öltözet, ez a tekintet, ez a tartás másabb, mint a többi napon. Most van a vizsgaidőszak. Az ifjú, miközben vizsgázní meg, agyában száz és száz gondolat fordulhat meg, melynek legelőbbje a jövőjének kulcsa lehet.

Közben bennem is fölrémlik több mint harminc évvel ezelőtti énem. A mi évfolyamunk egyszerű fekete kosztümben vagy öltönyben vizsgázott, holott mi is vágytunk a talárra, a régmúlt tradícióra. Akkor más időket éltünk, bár a lényeg nem sokat változott. Talán az eskü szövege árnyaltabb fogalmazású ma, mint néhány évtizeddel ezelőtt. Arra viszont határozottan emlékszem, mennyire hittem, s hiszek még ma is abban: *a magyar népet és egyetemese kultúráját szolgálom...* Mosoly és könny egyszerre formálja az arcomat – ennyi év távolának tapasztalataitól kísérve.

Régóta foglalkoztat Charles Darwin több mint százötven évvel ezelőtti följegyzése, melynek egy részlete mára szállóigévé vált. Tárgya a természetes szelekció alapja, ami napjainkban a társadalmi együttélésre kifejezetten jellemző. Óhatatlan, hogy ne gondolnánk rá ilyenkor, amikor látja az ember a fiatalokat, amint pályájuk küszöbét készülnek átlépni, s felidéződik saját útkeresésünk.

A távolodó ifjú alakja lassan elmosódik. Arra gondolok, ő és kortársai vajon hogyan tudnak majd alkalmazkodni a világ változásaihoz? Meddig lesz erejük álmaikat megtartva tisztességgel küzdeni, ellenállni a pénz és hatalomvágy kísértésének, nyomásának?

A fák levelei egyre jobban zizegnek, föltámad a szél. A madarak éneke kevésbé hallatszódik, táplálék után kell nézniük, tanítani fiókáikat, megerősíteni az oltalmat nyújtó fészket. Rájuk is vonatkozik a természetes szelekció elve.

Innék még egy korty kávé, de csak néhány csepp zacc maradt a csésze alján...

Benák Katalin

A Vásárhelyi Látóhatár alapítványi támogatója:

Czirbusz Piroska Emlékére
a Hódmezővásárhelyi Művészetekért Közalapítvány.
További támogatóink:
www.vasarhelyilatohatar.hu

A címlapon Kohán György: *Napraforgók* című alkotása látható a Tornyai János Múzeum gyűjteményéből. Fotó: Donka Gábor.

Kiadja:

HDK Hód-Biotech Kft. Hód Kiadó

Felelős kiadó:

Fuchsz Máté ügyvezető

Szerkesztőség:

Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége

6800 Hódmezővásárhely,

Rudnay Gyula u. 49. fsz. 2.

E-mail: benakk@gmail.com

Telefon:

+ 36 20 280 2529

Főszerkesztő:

Benák Katalin

Helyismereti szerkesztő: Borus Gábor

Irodalmi szerkesztő: Simon Ferenc

Művészeti vezető: Bányai Béla

A szerkesztőség további tagjai:

Gaál Györgyi, Soós Csilla

Nyelvi lektorok:

Dr. Radicsné dr. Ruzsa Ilona és Takátsyné Farkas Irén

Logó: Bartha Gábor

Nyomda:

Szoliter Nyomda, Hódmezővásárhely,

Benkő István nyomdavezető

Nyomdai korrektor: Tóth Zsolt

M.sz. 5-13/2011

Megjelenik:

negyedévente

Kapható:

LÍRA KÖNYVESBOLT PETŐFI UTCA

EMLÉKPONT - ANDRÁSSY ÚT

KÁLVIN ANTIKVÁRIUM ÉS KÖNYVESBOLT

MAGYAROK BOLTJA - LÁZÁR UTCA

NÉMETH LÁSZLÓ VÁROSI KÖNYVTÁR

VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR SZERKESZTŐSÉGE

Megrendelhető:

Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége

E-mail: benakk@gmail.com

Telefon: + 36 20 280 2529

Átutalással:

Raiffeisen Bank Rt. 12067008-00149806-00100007

A 2013. évre 1.500,-Ft + postaköltség.

Előfizethető:

Személyesen a szerkesztőségben vagy a

Németh László Városi Könyvtárban.

©Vásárhelyi Látóhatár. Minden jog fenntartva!

HU ISSN 2061-8182 Ny.t. 163/0239/2/2010

Első közlésű, elektronikus formátumú,

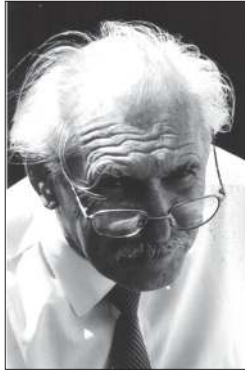
nyelvi ellenőrzött kéziratot fogadunk,

mely tartalmáért a szerző vállal felelősséget.

Kéziratot nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza.

AZ ŐS-BALATON

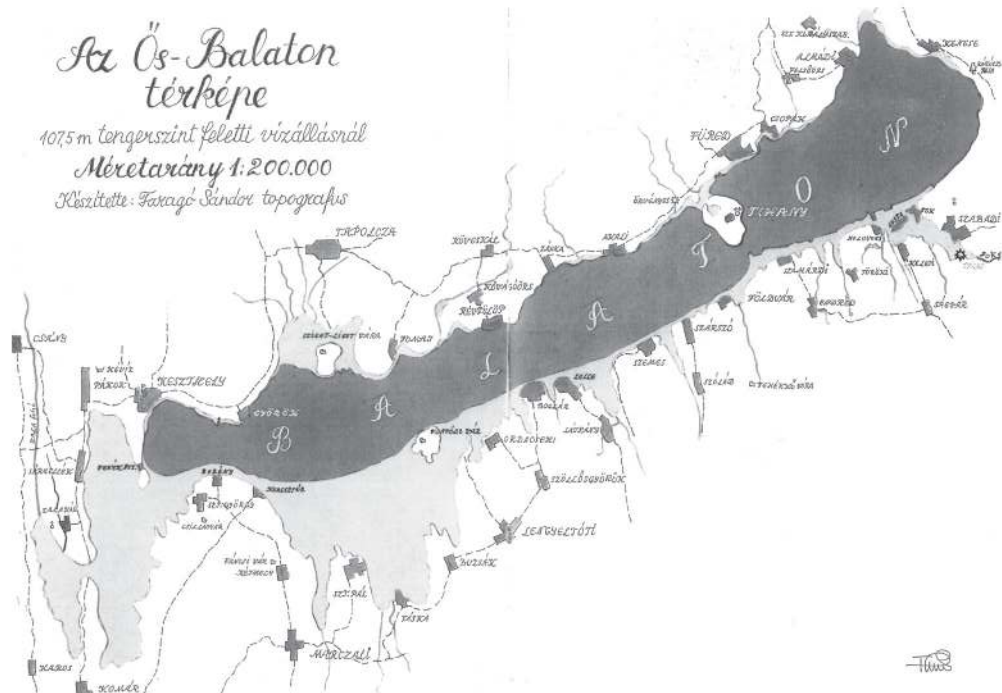
Faragó Sándor térképész Budapesten született, de gyermekkorát Vásárhelyen töltötte. Gyermekkori élményei és az akkor megismert emberek nosztalgikus emlékei Vásárhelyhez kötik, ezt tartja szülőföldjének. Már élete második napján Tornyai János festőművész barátjául fogadta a csecsemőt. Édesapja Vásárhelyen mint újságíró, karmester, Tornyai életrajzírója írta be magát Vásárhely történetébe. Az ifjú Sándor mint gyermek ismerhette meg édesapja jó barátait: Takács Ferencet, József Attilát, Galyasi Miklóst, Pákozdy Ferencet, Kohán Györgyöt, Péczely Attilát és még sok híres embert.

A vásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban 3 osztályt végzett. *Törött cserepek* című filozofikus satírájában sok szeretettel emlékezik tanáira: Németh Lászlóra, Csatáry Endrere, Karády Györgyre, Tölcséry Istvánra.

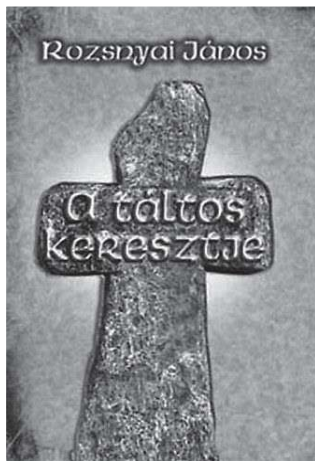
A térképész szakmát a Honvéd Térképész Tisztai Iskolán tanulta Magyarország legkiválóbb szakembereitől (1950). A Honvéd Térképészeti Intézetben dolgozott hadnagyi rendfokozatban 1956. november 28-ig, amikor kérésére leszerelték. Térképalkotásait a Hadtörténeli Múzeum őrzi. 1957 januárjától nyugdíjba vonulásáig a Pécsi Geodéziai és Térképészeti Vállalatnál dolgozott különböző beosztásokban (felmérő, vizsgáló, csoport-, majd osztályvezető-helyettes). 1968-tól 1972-ig földmérő és földrendező üzemmérnöki diplomát szerzett. 1970-ben megbízták a PGTV Siófoki Kirendeltségének vezetésével. Vallja: „a térképészet kalandos tudomány, a térképész sorsa örökös vándorlás”. Munka közben megismerhette Magyarország kies tájait, melyekről sok ezer fényképen rögzítette élményeit. Édesapja halála után dokumentumregényben megírta a Faragó család történetét *A tűzből mentett forgatókönyv* címmel. Kézirata a Németh László Városi Könyvtárban található.

80 évesen, II. András királyunk leírása segítségével felkutatta az ősi FOK folyó medervonalát és térképen ábrázolta, valamint elkészítette az Ős-Balaton térképét, melyet az elsők között az alábbi rajzon láthatunk.

HDK

ROZSNYAI JÁNOS: A TÁLTOS KERESZTJE

Olyan idöket élünk, amikor egyre több magyar szerző fedezi fel magának a történelmi regények műfaját. Olvasóként ez igen öröndetes. Nemcsak arra mutat rá, hogy téves az a közkeletű kijelentés, miszerint a könyv – mint ismeretbővítő forrásanyag és szórakoztató médium – haldoklik, hanem arra is, hogy egyre többen érdeklődnek a történelem iránt, és van piaca az ilyen típusú regényeknek. Ezen belül pedig kiemelten fontos a magyar történelem. Ebbe a vonalba illeszkedik Rozsnyai János: A táltos keresztje című regénye is.

A táltos keresztje ugyanakkor hiánypótló mű is. Szakítva a hagyományokkal, egy kevésbé ismert oldalról közelíti meg a kereszties háborúk korát, éles kontrasztot állítva a kereszténység és a magyarok ősvallása között. Már a címválasztás is ezt a kettősséget hangsúlyozza: találkozik benne a táltos hit és a keresztény jelkép. Kevésbé van a köztudatban, hogy a kereszt szimbóluma nem a kereszténységgel jelent meg a történelemben. A regény egy olyan világot tár az olvasóközönség elé, amit kevesen ismerünk. Sajat múltunk üzen a sorok közül.

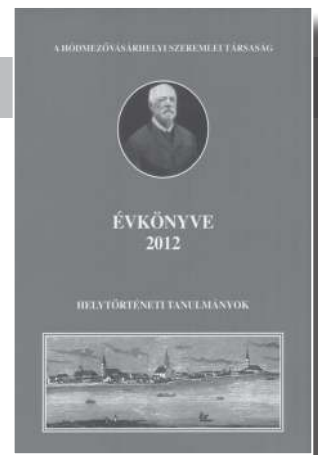
A történet főhőse Ketel, egy besenyő származású fiatal uradalmi adó-behajtó, aki saját identitását keresve II. András magyar király nem kívánt kereszties hadjáratában találja magát. András király vonakodva indult útnak a hatalmas sereg élén. III. Béla fogadalmát teljesíti be, aki ígéretet tett a pápának, hogy felveszi a keresztet, de korai halála miatt a fiára maradt a feladat. Ketel a hűbérura, Makó bán oldalán indul a Szentföldre, ahol nem várt szerelmek, életre szóló barátságok várják. Sok ezer társához hasonlóan őt is a bűnbocsánat hajtja, és az esendőség, egy jobb élet reménye.

Egy kalóztámadás során Ketel harmadmagával leszakad a magyar keresztiesek főseregétől. A barátok élethalál harcot vívva igyekeznek csatlakozni bajtársaikhoz. Azonban a kis csapat hamarosan felbomlik, a cselekmény pedig több szálon vezet tovább az olvasót a szereplők hányattatásokkal teli útján. Minden karakter a saját végzete felé sodródik.

A makói író olyan élvezetes adalékokkal fűszerezi a történetet, mint az egész ország által ismert „messze van, mint Makó Jeruzsálemtől” szólás eredete. A regény cselekménydús, és itt kibukik a szerző nem titkolt szándéka: elsősorban a fiatal olvasókat célozta meg. Tanáremberként ugyanis ez a szempont vezérelte írás közben. Megismertetni a fiatalságot a magyarság múltjával. Egy olyan világot tárni az olvasók elé, amit a történelemből nem tudhatnak meg. De nem csak fiatalokhoz szól ez a történet. A felnőtt olvasóknak ugyanolyan remek szórakozást nyújt. Játszva tanít, bővíti történelmi és néprajzi ismereteinket. Olyan idökről regél, amikor a magyarságban még élénk volt az ősök emlékezete, de már bűn volt fejet hajtani régen volt nagyságuk előtt.

Rozsnyai János történelemtanárként kezdte pályafutását. 1986-tól történelmi kutatásokkal foglalkozik, 1989-től több novellája és helytörténelmi munkája jelent meg különböző folyóiratokban, szaklapokban. A Makói Múzeumért Alapítvány kurátora. Második történelmi regénye, A táltos keresztje az idei Ünnepi Könyvhéten jelenik meg az Atlantic Press Könyvkiadó kiadásában. Átala egy sodró lendületű kalandregénnyel gazdagodik a hazai történelmi regények – hála Istennek – egyre népesebb tábora. A nyelvezete izes, magyaros, ugyanakkor olvasmányos és magával ragadó.

Trux Béla író

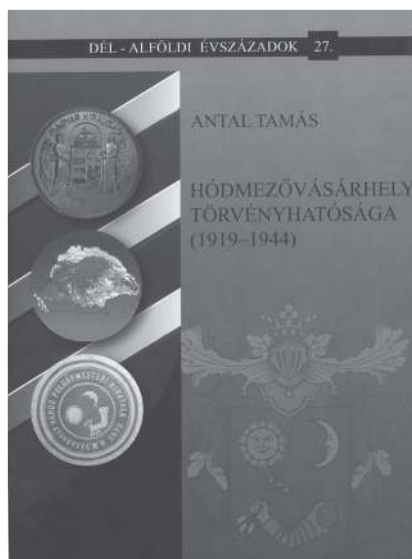

A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI SZEREMLEI TÁRSASÁG ÉVKÖNYVE 2012

A zömmel hódmezővásárhelyi, kisebb részt szentesi, szegedi és budapesti helytörténelemészeket tömörítő Szeremleli Társaság immár tizenhatodik alkalommal jelentette meg évkönyvét, amely hagyományosan sorra veszi az elmúlt esztendő eseménykrónikáját, a kapcsolódó évfordulókat. Az évkönyvben szereplő írások döntő többsége levéltári kutatómunkán nyugszik. 2012-ben a Társaság – a Bethlen Gábor Református Gimnáziummal közösen – emlékkonferenciát szervezett Szeremleli Sámuel születésének 175. évfordulója alkalmából, melynek kapcsán olvashatók az előadások szerkesztett változatai. Ezen kívül még számos újdonság látott napvilágot: Dobos Irma írása egy vásárhelyi kútfürdő dinasztjáról, illetve a kakasszéki gyógyfürdőről, Benkő László tanulmánya a helyi bognárokról. Makó Imre József Attila sógoráról és gyámjáról, Makai Ödönről adott közre egy életrajzi tanulmányt, míg Béres Dezső Vöröss István, a fiatalon elhunyt vásárhelyi költő bibliográfiáját állította össze életrajzi tanulmány kíséretében. Szepsy Szűcs Levente a mártélyi halászatról, míg Domokos Tamás egykori régészeti emlékeiről adott közre visszatekintést. Két Amerikában élő, immár állandó szerző, Kovács László és Samu János, saját gondolata mellett közreadta Teller Ede egy eddig nem publikált levelét, eredeti, angol nyelven és annak magyar fordítását. Kovács István, a kötet szerkesztője is szolgált újdonsággal: névrokonáról, a „fehérgárdista” Kovács Istvánról adott közre eddig ismeretlen fotókat. Presztóczy Zoltán, a kötet másik szerkesztője Lőkös Imre munkájának folytatásaként, újabb kutatási eredményekkel kiegészítve közreadta a helybeli Nemzeti Parasztpárt történetét tárgyaló tanulmányát.

Az évkönyv – ahogy ez már lassan két évtizede megszokott – nemcsak a helytörténettel hivatásszerűen foglalkozók számára nyújt fontos információkat, hanem a város és tágabb környezetének múltja iránt érdeklődők is haszonnal forgathatják.

HDK

A két világháború közötti várostörténethez alkotott érdekes és értékes adalékot Antal Tamás, az SZTE Állam- és Jogtudományi Karának adjunktusa, midőn kismonográfiát tett közzé Hódmezővásárhelyi törvényhatósági közigazgatásáról a Csongrád Megyei Levéltár újabb kiadványaként 2010-ben. A Hódmezővásárhelyi Önkormányzatának támogatásával létrejött kötet szerzője haladó módon, viszonylagos teljességre törekvő részletességgel szándékozta bemutatni az 1919 és 1944 közti magyar városigazgatás negyed évszázadnyi intézménytörténetét egy konkrét törvényhatósági jogú város példáján. A forráspublikációt is közreadó mű a témakifejtés és a kutatás módszertanát s a tartalmát tekintve elsődlegesen közjogtörténeti jellegű ugyan, de hasznosítható ismereteket nyújt mindazok számára, akik a Horthy-korszakkal vagy Vásárhely 20. századi történetével egyéb szempontokból foglalkoznak.

A szerző – más könyveihez hasonlóan – a forrásanyagát főként levéltári kútfőkre alapozta azért, hogy a legtöbb névumot tárhassa az olvasók elé. Ehhez a törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek és a szabályrendeletek mellett a főjegyzői tanácsi (később polgármesteri) ügyosztály archivált iratait, a korabeli vásárhelyi lapokat és az 1929. évi közigazgatási rendezéssel kapcsolatos dokumentumokat használta fel. A kötetet tematikai gazdagság jellemzi; szövege olvasható és követhető nem jogtörténeteseknek is.

Az első fejezet előbb egy tudománytörténeti bevezetést tartalmaz, amelyben a vizsgált korszak legfontosabb, a magyar közigazgatással foglalkozó tudósainak segegszemléje tekinthető át. Közülük a pozitívista jogtudományi irányzatot képviselő Kmety Károly (1863–1929) éppen Vásárhely szülőtte volt. A fejezet későbbi részéből megismerhető az 1929-ig terjedő, sajátosan magyar közjogi provizórium, amely abban öltött testet, hogy a világháborút és a trianoni békeszerződést követően a magyarországi területi-törvényhatósági közigazgatás nemcsak jogi megújuláson nem ment keresztül,

KÖNYVISMERTETÉS

Antal Tamás: Hódmezővásárhelyi törvényhatósága (1919-1944) Fejezetek a magyar városigazgatás történetéből című munkájáról

de még a városi-vármegyei tisztújításokat s a törvényhatósági bizottsági tagválasztásokat sem tartották meg: a hazai városigazgatás a jobbára még 1914 előtt választott tisztségviselőkkel és bizottsági tagokkal működött tovább.

Az átható reform csak az 1929. évi (harmadik) köztörvényhatósági törvénnyel és annak végrehajtási rendeleteivel valósult meg. A szerző ennek jellemzőit részben Kun Béla (1878–1954) nyomán s beszédei által mutatja be. (Itt jegyezzük meg, hogy Vásárhely említett nemzet- és országgyűlési képviselőjének halálozási dátumát az egyik lábjegyzet hibásan tartalmazza.) A könyvben önállóan összegzi a honi városok két világháború közötti joghelyzetét és törekvéseit is – főként a tekintetben, hogy minden erőfeszítésük ellenére sem alkotott az országgyűlés 1937-ig egy, kizárólag csak rájuk vonatkozó ágazati törvényt, s az akkor elfogadott városfejlesztési törvénycikket sem lehetett érdemben végrehajtani.

A kismonográfia leglényegesebb része a hódmezővásárhelyi közigazgatás bemutatása. Először egy történeti ívet olvashatunk arról, milyen kérdésekkel s kihívásokkal szembesült a vásárhelyi törvényhatósági bizottság és a városvezetés az 1919/20. évi közjogi reformok után, majd a gazdasági világlágyulás alatt. Benne kiemelés érdemel a törvényhatóság szervezési szabályrendeletének kálváriája; az a korra jellemző történet, amely során végül az időszak végéig sem sikerült a város új szervezeti és működési rendjét megalkotni annak ellenére, hogy a főispánok által is sürgetett ügy mindvégig napirenden szerepelt. A könyv tartalmaz egy terjedelmes, ide kötődő forrásközlést, amely Vásárhely 1928-ban egységes szerkezetbe foglalt, de eredetileg még 1913-ból való s újabb hiányában továbbhasznált – eddig még nem publikált – szervezeti szabályrendeletét teszi közzé. E jogforrás keletkezésének körülményeit ugyancsak feltárta a szerző, amelyet a Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság 2010-re szóló évkönyvében, tanulmányi formában, külön is részletezett.

Mivel a vizsgált korszakot az 1929. évi XXX. tc. jól érzékelhetően két periódusra osztotta, a szerző figyelmet fordított az azt megelőző s az azt követő jogi normák eltéréseire is. Ezzel együtt a közigazgatási intézmények bemutatása a könyvben két főtypusban történik. Az elsősben az önkormányzati testületi szervek: a törvényhatósági bizottság, a törvényhatósági kisgyűlés, a városi tanács s annak ügyosztályai, valamint a csak részben önkormányzati természetű közigazgatási bizottság jellemzőinek részletekbe menő ismertetése olvasható. A jegyzetek a kapcsolódó miniszteri rendeleteket

és a vásárhelyi szervek által hozott konkrét határozatok, iratok számát e fejezetben is kiegészítőleg tartalmazza. Talán érdemesebb lett volna a városi árvaszéki és e helyütt tárgyalni, mivel az árvaszéki ülnökök a gyakorlatban testületet alkottak, s e fórum a városi tanáccsal volt egyenrangú szervezeti szinten 1929-ig.

A városigazgatás főbb aktorainak másik típusát az egyszemélyi szervek jelentették: a polgármester, a főjegyző, az aljegyzők, a tisztii fő- és alügyész, a főszámvevő és a számvevők, az adóhivatalt vezető tanácsnok s az adótisztek, valamint a községi bíró, az árvaszéki ülnökök, az anyakönyvvezetők, a főlevéltárnok, a tűzoltó főparancsnok, illetve 1919-ig a rendőrfőkapitány. E szervek s hivatalaik feladat- és hatáskörét szintén bemutatja a szerző, míg a főispán mint a törvényhatóságokba decentralizált kormányzati tisztségviselővel – miután valójában de jure nem törvényhatósági, hanem ahhoz rendelt központi közigazgatási szerv volt az „adminisztratív gyámkodásnak” nevezett jelenség keretében – csak érintőlegesen foglalkozik. Hódmezővásárhely főispánjairól egyébként Varsányi Attila írt a közelmúltban értékes doktori értekezést.

A monográfia utolsó előtti fejezete a vásárhelyi szabályrendelet-alkotás e korszakra vonatkozó eredményeiből tartalmaz változatot. Ebben elkülönülve találhatók meg a törvényhatósági (városi) rendszertel, a helyi adókkal és közpénzügyekkel, az állattartással és az állategészségüggyel, valamint a piacokkal és a kereskedelemmel összefüggő statútumok az előzményeikre történő utalással együtt. Ezen oldalak a város mindennapjaiba engednek rendhagyó bepillantást a közfürdő működtetésétől a hirdetési szabályok és a piaci áruforgalom klauzuláin át az 1928-ig legális bordélyházak üzemeltetéséig.

A záró fejezet és a szerzői konklúziók után a fentebb ismertetett jogintézményeket egy tisztségviselői archontológia egészíti ki a helytörténet menél hitelesebb szolgálatában.

Minden érdeklődőnek jó szívvvel ajánljuk e könyvet, amely a Blazovich László és Biernacki Karol szerkesztette *Dél-alföldi évszázadok* levéltári sorozat 27. kiadványaként jelent meg Szegeden 2010-ben. A benne kifejtett ismeretek összegzése a szerző Novi Sadon kiadott, *A Hundred Years of Public Law in Hungary (1890–1990): Studies on the Modern Hungarian Constitution and Legal History* című tanulmánykötetében angol nyelven is megjelent 2012-ben.

Dr. Balogh Elemér
egyetemi tanár

ÜZENET ELJÖVENDŐ HAZÁMNAK

A sors számomra két hazát adott, egyik nevelt, másik, ha felnövök, ígérte ad majd asszonyt, életet. Tudd meg, hazám, hogy élek és jövök.

Próbáltam élni törvényem szerint: fegyvertelen, de megfizettem érte. Öldöklő harcban, dúlások között, csaták során nem kell a béke.

Bőrömmel védtem pusztá testemet, így eltapostak, ki gondolt velem... békémet védni, hogyha élhetek, nem leszek többé póre fegyvertelen.

A XX. században, amikor a föld lakosainak nagy része századot és évezredet is váltott, ebben a felgyorsult életritmusú világban, amely mozgásban van, szinte természetes dolog lett új hazát választani. Különösen fiataljaink, akik - felfegyverkezve szakmai és nyelvtudással - nagy számban indulnak az idegenbe, ráérezve bátorságukra, erejükre, amivel a semmiből új életformát tudnak teremteni, s készek minden impulzusra. A lényeg az, hogy otthonról kapják meg gyökereiket, hovatartozásukat, és akkor szárnyalhatnak.

Mi annak idején nem cseréltünk sem vást, sem hazát, a határ lépkedett mellettünk, hol erre, hol arra, végül is román állampolgárok lettünk Arany János városában. A magyarság száma nagy volt akkor, úgyhogy természetes volt a gyerekeknek „*A Pál utcai fiúk*”-at olvasni, az Arany János középiskolában végezni. A továbbtanulás lehetősége is megoldható volt, kicsit talán messzebb mentünk a szülői háztól, hogy magyarul tanuljunk. Különben Nagyszalonán nyugodtan, kiegyensúlyozottan lehetett élni, szabad időnk sok kirándulással, a nagyváradi és a kolozsvári színház és opera előadásaival színesítettük rendszeresen.

Családközpontúság volt, a dédikének is helye volt a családban. A generációk egymásnak adták át tudásukat, tapasztalataikat, szokásaikat; közvetítették a nemzeti kultúra értékeit, az anyanyelv megőrzését, formálták a civilizált magatartást, a kulturált időöltést. Ez a recept érvényesült és érvényesülhet ma is a többen lakott magyar területeken.

Aztán a sorsvonat tovább vitt a parkok városába, Temesvárra, ahol a Székely László városi főépítész tervezte épületek, az ottani kulturális élet varázserejével hatottak rám. Becsületes, igaz, figyelmét mindig a feladatra összpontosító munkatársakra találtam, akikre ma is tisztelettel, szeretettel és köszönettel gondolok.

KISEBBSÉGBEN
MAGYARNAK MARADNI

Temesvár sok nemzetiséget befogadó, a másságra is nyitott város. Itt a magyarság már szórványban van. A 2002. évi adatok szerint a 317 660 lakosból 24 287 a magyar. 2012-ben a www.recensamantromania.ro adatai alapján Temes megye lakossága 650 544 lakos, melyből 33 835 magyar (2002-ben 677 926, melyből 50 556 magyar).

Temesvár lakossága 2012-ben 304 467 lakos, melyből 14 967 magyar. Itt más képlet szerint lehetett a magyar identitást megélni. Az emberek a munkahelyen, a hivatalokban, az utcán, a villamoson, ha a baráti kör vegyes nemzetiségű, ott is az ország nyelvét beszélik. A kisebbségben élőknek tudnia is kell ezt a nyelvet, hogy munkáját, véleményét, a dolgokhoz való hozzáállását tudja ismertetni, megérteni, igazát megvédeni azokkal szemben, akik nem ismerik az ő anyanyelvét. A szórványlétben nagy jelentőségű a közösségi élet megteremtése az anyanyelv a nemzeti identitás megtartása szempontjából. A templom és az iskola mellett lelkes szervezők vezetésével irodalmi estek, teadélutánok, ismeretterjesztő előadások, műsoros bálók rendezésével Temesváron sikerült is ezt létrehozni. Így, a családi harmóniára is alapozva, a Bánát fővárosában meg lehet maradni magyarnak.

Életem következő állomása négy éve Sznagov lett. A tó, az erdő, a madárfütty mellett itt a magyar leltár: a mi családunk, a Nagy Imre emlékére állított obeliszk, rajta a szöveg: „*Az 1956-os forradalom leverését követően itt Sznagovban tartották fogva a szovjet csapatok által elhurcolt Nagy Imre*

miniszterelnököt és sorstársait. Nagy Imrét és társait 1958. június 16-án Budapesten kivégezték. Állította a Román és a magyar '56-os emlékbizottság. 1997.”

Igazi „Arany”-mondás szerint: „*Legnagyobb cél pedig itt e földi létben, Ember lenni mindig, minden körülményben.*”

Az itt lakók befogadtak bennünket. Az egymás megismerésére szánt idővel és szavakkal nem szabad fukarkodni. Így kölcsönösen felismerjük a másik ember értékét, kultúrájának sokszínűségét. Közel lévén Bukaresthez, kellemes találkozások részesei lehetünk a Petőfi Sándor Művelődési Ház, a Református parókia – Calvineum termében rendezett összejöveteleknek az ottani magyar közösség körében. Fontos szerepe van a televíziónak, ahol hat magyar adó közül választhatunk, mely sokszor segít a más nyelven való beszélgetések után. Ugyanígy a magyar újságok, folyóiratok is segítségünkre lehetnek. Az egyik szomszédom Szentpétervárról költözött ide, akivel oroszul és románul beszélünk.

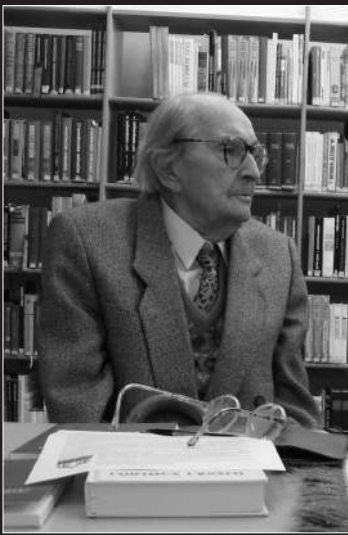
Ma, amikor a világ mozgásban van, idegennek lenni szinte normális állapot. Új helyzetek adódnak, amelyek egyfajta esélyt is adnak, hogy fölfedezzük önmagunkat.

Szalontai és temesvári hovatartozásom, identitásom gyökerei bennem élnek, melyek, döntő tényezők személyiségem alakulásában. Végül is bárhova szólít bennünket az élet a földgolyón, – minden gondjával, kihívásával, titkával, játékaival, jutalmával együtt – szép! Éljük.

Csizmazia Júlia

KÖSZEGI BEA: TEMESVÁR

LŐRINCZ LÁSZLÓ
(1921 - 2013)
ÍRÓ, KÖLTŐ

1921. március 18-án, Sepsiszentgyörgyön született. Édesanyja Kovács Rozália. Édesapja Lőrincz István.

Az elemi iskola után Sepsiszentgyörgyön, a Székely Mikó Kollégiumban végezte el a négy osztályt, majd Brassóban a Református Kereskedelmi Középiskolában tett érettségi vizsgát.

A kolozsvári egyetemen 1944-ben kapott okleveles közgazdász diplomát.

Közben (1941-44-ig) az Erdélyi Szépművés Céh Könyvkiadó Erdélyi Helikon című folyóirat szépirodalmi szerkesztője volt.

1944-ben két társával beköltözött a kolozsvári Néprajzi Intézetbe, hogy védjék a gyűjteményt. Itt 1944 októberében elfogták, majd október 12-én civil hadifogolyként Szibériába vitték.

1947 végén a szibériai hadifogságából szabadulva Magyarországra jött, mivel legközelebbi hozzátartozóit elvezítette.

Elvégezte a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Pedagógusképző szakát, ahol tanári oklevelet kapott.

Egerben középiskolában és a főiskolán tanított, majd megbízták a Pedagógus Továbbképző Intézet megszervezésével, s annak vezetésével.

1971-ben alapította a ma is létező Budapesti Nevelő pedagógiai folyóiratot. Több mint kétszáz könyvet szerkesztett, s számtalan tanulmányt publikált.

1989 óta visszavonult, a Csongrád megyei Mindszenten élt.

Verseket, novellákat, tanulmányokat írt. Eddig kiadatlan műveit itt rendszerezte, melyeket önálló kötetben (*Maradék az életemből és a Kötet cím nélkül*) a Hód Kiadó jelentetett meg.

Életének 92. évében, Mindszenten hunyt el, majd Budapesten temették el.

HDK

AZ ERDÉLYI HELIKONISTA

Lőrincz László szépíró, az erdélyi helikonisták, Kós Károly nemzedékének és szerkesztőjének utolsó képviselője. A kiváló novellista *Reflektorfényben* című művével búcsúzunk tőle.

A Kötet cím nélkül novelláskötetének történetei egy-egy emberi érzést szemléltetnek, vagy jó esetben átéltetnek az olvasóval. A félelmet, a dekadenciát, amely bárkivel megeshetett, de a jövőben is bárkivel megtörténhet.

Érdekes dolog megtudni, melyik szereplő hogyan oldja meg a felmerülő problémáját. Minden váratlan esemény megköveteli, hogy aki annak megoldására vállalkozik, szűrje le a problémát önmaga erkölcsi szűrőjén, s ami a szűrőben mint emberi jó fennmarad, az vezérelje cselekedetét a megoldásban.

A *Reflektorfényben* című novella 1956-ban játszódik. Élethelyzet: a mentősöknek betelefonálnak, hogy a Váci úton vernek egy tisztet. Ha a mentősök kimennek érte, talán nem verik egészen agyon...

A mentősök már napok óta csak félórát alszanak, fáradtak, gyakran elalszanak vezetés közben – de döntenek: elmennek a tisztért.

Tovább gondolva a szituációt, láthatjuk, hogy itt nem azt nézték a mentősök, nem azt mérlegelték, hogy melyik csoportosulás mellé álljanak, hanem az emberi életet védték.

Bent a kórházban újabb nehézség adódik; a fegyveresek a mentő után eredve a kórházban követelik a behozott tisztet.

A főorvos és asszisztense műtik az összevert embert, s amíg az tart, nem engednek a műtőbe senkit.

Újabb választási lehetőség: ha úgyis ávós a tiszt, és a fegyveresek kezébe kerül, nem lesz-e hiábavaló a gyógyító munka? Az emberiség győz; a műtétet elkezdi.

A főorvos közben elmeséli asszisztensének egyik esetét, amely még a fronton történt vele: amíg az ezredparancsnok kulcsesonttörésével egy csomó időt eltöltött, addig a másik helyiségben meghalt két fogságba esett sebesült katona. Igaz, hogy kitüntetését kapott érte –, de azóta mégis úgy érzi, hogy a két katonával kellett volna foglalkoznia...

A húsz novella mindegyike tartalmaz továbbgondolásra alkalmas kérdéseket, s az olvasóra bizza a lehetséges válaszokat, amellet, hogy természetesen az író is leírja az ő hősei döntését. Az erkölcs alapvetően egy szűrő funkciót lát el, amikor döntéshelyzetben a szóba jöhető alternatívák közül kiválasztjuk a szerintünk legheylesebbet.

Javaslom mindenkinek elolvasásra Lőrincz László könyvét, saját meglévő erkölcsi szűrőjének építéséhez, a szűrő lyukainak beállításához, teszteléséhez.

Fülöpné Rákos Éva

REFLEKTORFÉNYBEN

Radulyknak majd leragad a szeme. Már napok óta csak röpke félórát alhat. Azt is a kocsiban, vagy a városzobában a padon.

- Időnként szólj reám – mondja Gerencsérnek –, mert amikor egyenesbe fordulnak, még nehezebb ébren maradni.

Már csak a szentlélek választja el őket attól, hogy neki ne menjenek a kocsival valaminek, de csodálatos módon akkor pattan fel mindig a csukott szeme, amikor éppen kanyarodni kell.

A mentőautó végigrohan a Kőbányai úton, s közeledik a kórház felé. Itt-ott lövések hallatszanak, s porzik a vakolat a házakon. Ők azonban robnognak. Hét sebesültet visznek a Kőbányai út végéről.

Alighogy megérkeznek, szól a telefon. Rendszerint közvetlenül a kórházakat hívják, mert a mentőállomáson úgy sincs kocsi. Nincs arra idő, hogy visszamenjenek a központba.

Valaki betelefonált, hogy a Váci úton vernek egy tisztet, s ha kimennek érte, talán nem verik egészen agyon.

- Nem tudom, hogy ki szólt, mert letette a kagylót – mondja a mentőorvos.

Raduly és Gerencsér összenéznek. Várják, hogy előbb a másik szóljon.

- Tisztet mondott? – szólal meg előbb Raduly.

- Ávós lehet – szólal meg Gerencsér is.

Azután csend lesz.

- Agyon fogják verni – gyűjt rá egy cigarettára a mentőorvos. – Tegnap egy századost kihajítottak a harmadik emeletről.

- S ha odamegyünk, akkor esetleg elkapnak minket is. Az istenit az ilyen ronda alakoknak, képesek agyonverni az embereket.

Gerencsér már éppen kinézett magának egy padot, ahol szundít majd egyet. Valami-revaló pihenőhöz csak úgy tudnak hozzájutni, ha időnként három helyett ketten mennek ki. Nem fekszik le. Ezzel azt jelzi, hogy a maga részéről hajlandó szolgálatban maradni.

- Ezt jól kifogtuk – nyilatkozik Raduly is.

- Ha úgy mennénk, mint akik csak éppen arra járnak, akkor talán sikerülne csinálni valamit – mondja a mentőorvos.

- Vállaljuk?

Felelet helyett Raduly belül a volán mögé, Gerencsér pedig a mentőorvossal együtt hátul.

- Csendesen megyünk – szól hátra Raduly. – Az utolsó ötven méternél bekapcsolom a szirénát, hogy a váratlan hangtól egy kicsit zavarodjanak meg. Aztán nem kell majd semmit sem kérdezősködni, hanem csak egyszerűen be kell tenni azt az embert, s gyérünk.

A kocsit kifordul a kórház kapuján, majd rászalad a Körútra. Pár perc múlva már a Váci úton robognak, nemsokára észreveszik a csődületet. Bal oldalon mennek. A tömeg a másik oldalon van. Raduly befordítja a kocsit az első mellékutcába, hogy túljussanak a tömegen, és Újpest felől közelítsék meg.

Nem szólnak egymáshoz. Radulynak olyan mértékben ébren van a szeme, hogy akár a sinek tetején is végigvinné a kocsit. Teljes sebességgel közeledik a tömeghez, majd hirtelenül bekapcsolja a szirénát. Irtozatosan fékez. A kocsit, s?? kissé a járda felé fordulva úgy állítja le, hogy még három méter se maradjon üresen.

Egy rendőrruhás tiszt fekszik a földön.

Hogy leállnak, felpattan hátul a mentőkocsi ajtaja, s kiugrik belőle Gerencsér a mentőorvossal. Nem szólnak semmit, nem is kérdezősködnék, csak megragadják az összevert embert, s mire bárki is felocsúdkodna, bedugják a kocsiba. Ahogy utána bújnak, Raduly már nyomja is a gázt. Még hallatszik, amint a tömegből utánuk ordítanak.

- Micsoda disznóság, a mentők összejártanak az ávéhásokkal!

- Elő kell keríteni őket!

- Gyerünk a kórházba, utánuk!

Az egyik fegyveres kiáll az utca közepére, s elkezd löni a kocsit. Az autó azonban robog tovább.

Nem szólnak egymáshoz semmit. Raduly az utat nézi, Gerencsér az ablakon keresztül Bodulyt nézi, a mentőorvos meg az összevert ember cipője orrát.

Csak akkor szólalnak meg, amikor a kórházba érnek.

- Nagyon lármáztak – mondja Raduly -, azt hiszem, jó lesz, ha egy időre lelépünk.

Az összevert embert beviszik, s a mentőorvos jelentést tesz a főorvosnak. Csak ne-hogy valami baj legyen belőle, mert nagyon felzúdultak, amikor elhozták. Még löttek is a kocsit után – jelenti. - Ávós – teszi még hozzá, most már biztos, hogy ávós.

A főorvos megnézi az őrnagyot, és intézkedik, hogy a sebesültet műtétéhez készítsék elő.

- Kolonics kolléga – szól az asszisztenséhez -, kérem, hogy maga készítse elő.

Az őrnagy eszméletlenül fekszik. Az arca és a végtagjai halványak és hidegek. A fején nyílt sebei vannak, a felsőtestén a bőrét kapilláris vérzések borítják. Légzési elégtelenségei vannak, és a vérnyomása állandóan süllyed.

- Szzatumio tborácis?? – jelenti Kolonics a főorvosnak, amikor végzett. – Feltehetően súlyos belső sérüléseket szenvedett, mindkét oldalon borda- és szegycsonttöréssel.

Amikor a műtét megkezdődik, halálsápadtan egy ápolónő jelenik meg.

- Főorvos úr kérem – jelenti izgatottan -, autón fegyveresek érkeztek, és követelik az

őrnagyot. Keresik a mentőket is, de ők már nincsenek itt. Mit tudjunk tenni?

- Itt nincsenek őrnagyok, itt nincs az embereknek semmiféle beosztásuk. Itt kérem csak sebesültek, és betegek vannak. Most éppen műtét folyik. Azt mondják nekik, kérem.

- Asszisztens úr, a vérömleny fertőzőttségének a megállapításához kérem a ??-féle próbát.

- De be akarnak kérem jönni a műtőbe. Azt mondják, hogy ha nem adjuk ki az őrnagyot, bejönnek a műtőbe...

- A műtőbe senki sem teheti be a lábát. Mondja meg nekik, hogy senki sem teheti be, azt üzentem. Micsoda disznóság ez, - csipeszt! – agyonverik az embereket, s még be akarnak jönni a műtőbe, - tampont! – gyorsabban, kérem...

Az ajtóban közben megjelenik két fegyveres. Egy pillanatra elvakítja őket a reflektorok fénye. Még nem láttak sohasem operációt. A hatalmas reflektorfényű lámpa alatt fehér ruhás alakok mozognak szinte gépiesen. Érthetetlen egyezményes jelek alapján, szögletes mozdulatokkal eszközöket adogatnak a főorvos kezébe. Valami rendíthetetlen nyugalom és kíméltség sugárzik az egészéből. A fegyveresek állnak. Mindössze annyit mondanak, hogy:

- Jó kérem, hát akkor várunk.

Az ajtó becsukódik.

A műtőben olyan súlyos a levegő, mint hogyha kívülről telepumpálták volna a helyiséget, s a nagy nyomás alatt még a mozdulatok is ernyedtebbé válnak.

- Tampont.

- Fecskendőt.

- Nem ezt a fogót kértem – hallatszik a főorvos erőteljes hangja.

Az asszisztens ideges. Látszik a fogásán és a tekintetén, hogy az. Jobb lett volna, ha kívül maradnak ezen az egész histórián, gondolja. Persze, hogy jobb.

- Miért oly ideges? – hallatszik ismét a főorvos erőteljes hangja.

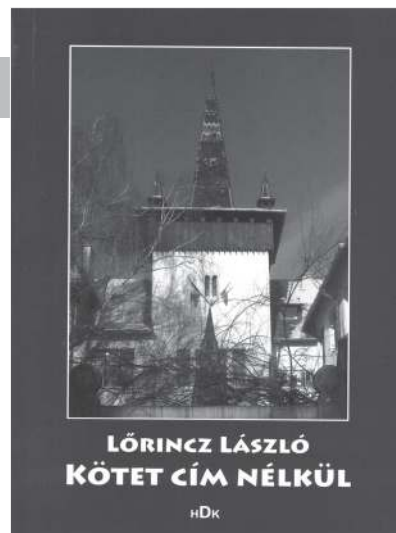
- Olyan szituációban vagyunk, amikor igazán lehet ideges az ember, főorvos úr. Szerintem nem ér meg annyit ez az egész, mint amennyibe kerül. Elvégre az ávósok sem voltak szívbarjosak. Lehet-e csodálkozni azon, hogy az történik velük, ami történik.

A főorvosnak a műszer egy pillanatra megáll a kezében, de csak úgy alig észrevehetően. Konyhasóoldatot kér a mellüreg kiöblítéséhez, majd antibiotikumot. Csend van. Olyan az egész, mint valami némajáték.

- Ferenc, hogyha már behozták, én megértem ezt a helyzetet is – teszi még hozzá az asszisztens.

- Mondja csak, Kolonics kolléga, maga annakidején hogy szigorlatozott?

Az asszisztens váratlanul éri a kérdés. A legszívesebben hagyná az egészséget, vagy valami grombaságot mondana neki. Micsoda

hülye kérdés, és még balgább szituáció. Az ajtóban ott állnak a fegyveresek. Vajon miért állnak? Már csak az őrnagyért kizárólag, vagy talán már nem is érte? Előttük meg ott fekszik az őrnagy még mindig feltárt mellel, s biztos a főorvos aziránt érdeklődik, hogy ő hogy szigorlatozott. Érti, hogy éle van a kérdésnek.

- Jól, kérem. Jól szigorlatoztam.

Hiába, válaszolnia kell. A főorvos régen is az volt, most is főorvos, és nincs olyan rendszer, amelyikben ne lehetne ismét az. Olyan a keze, hogy főorvos marad minden időben. Képes volna egy szószálat függőlegesen keresztül hasítani.

- Nem rossz jegy – hallja a főorvos száraz hangját. – Rontani is lehet, meg javítani is rajta. Ez olyan jegy. Az életben megvan a lehetőség mind a kettőre.

Csend.

- Mit nem tudott? – hallatszik ismét.

- Általában mindent tudtam.

És már hallatszik, hogy indulatos hang.

- Értem... Amit meg nem tudott, az lehet, hogy nem is volt benne a könyvekben. Ilyen is van. Tampont! Készüljön fel a tüdő kivarrására ??-féle paspotával??.

- ??dődik?

- Vágja el, de varrja újra.

- Amikor kint voltam a fronton, még viszonylag fiatal voltam. Én akkor ott kint a fronton az ezredparancsnok kulcscsonttörésével a kötőhelyen eltöltöttem egy csomó időt. Közben mellettem meghalt két fogságba esett sebesült katona. Tudja, mit kaptam érte? Kitüntetést. Én akkor rontottam, vagy javítottam, mit gondol?

- A vérdiffúzió mennyisége?

- 700

- Elég.

Selyem izomvarrattal lezárják a sebet. A főorvos leveszi arcvédőjét, és törölni kezd izzadt arcát. Az ujjairól huzigálja lefelé a kesztyűt.

Közben a kötözéssel az asszisztens is végez. Egy ideig tétován állnak az elvégzett műtét után, mint akik még valami tennivalót keresnek a befejezettel kapcsolatban, mert nem tudják, hogy mi következik.

Lőrincz László

TALÁLKOZÁS AZ ISTENEKKEL

„NEM HÓDÍTÁSRA INDULTUNK MI EL
A VÉGTELENBŐL, – CSAK TALÁLKOZÁSRA.”

(Reményik Sándor: Az ismeretlen Istenek)

Kezdjük ott, hogy anyám katolikus volt, apám református. Engem a hódmezővásárhelyi Szent István templomban kereszteltek katolikussá.

Első osztályos koromban anyám beíratott hittanra (akkor 1950-ben még lehetett), de csak egyszer mentem el, mert az első hittanórát követő napon apámat behívatta a postafőnök (apám újságos volt, akik akkor a postához tartoztak), és közölte velem, hogy választhat: vagy a fia jár továbbra is hittanra, és akkor holnaptól nem kell többé dolgoznia jönni, vagy kivesz a hittan oktatásról, és megtarthatja a munkáját. Nem kell hozzá kommentár. Enni fontosabb volt, mint hittant tanulni. Titokban azért anyám elvitt bennünket nagypénteken és húsvétkor a templomba hajnalban.

Gimnáziumban átneveltek ateistává, de azt hiszem, hogy én csak agnosztikus voltam. Ezt követően nem sokat gondolkodtam a valláson, de nem is voltam valássalenes.

22 évesen politikai fogolyként papokkal, tanárokkal és újságírókkal voltam egy cellában. Ott visszatértem a valláshoz. Cellatársam Vass Péter atya gyóntatott meg, és ott lettem első áldozó titokban a katolikus vallás rítusai szerint. (Az évi egyszeri engedélyezett csomagküldés alkalmával beküldött mazsolás kalácsból kiszedett mazsola megerjesztéséből készült folyadék volt a bor, és macesz volt az ostya). Az istenhit visszatérése megnyugtató, és nagy önbizalmat kölcsönözött. Ez megmaradt továbbra is.

26 évesen a Moszkvától nem messze lévő Zagorszkban (ami most Сергиев Посад), ahová többször kirándultam tolmácsolási útjaim alatt, az ortodox egyház rítusa szerint a Szentháromság-Szergij kolostorban megkereszteltek Ivánnak. Nem kellett semmit feladnom, semmiről sem kellett lemondanom.

Utána amerikai ismerőseim révén beléptem a Kvéker szervezetbe, ami Magyarországon akkor még illegális volt, de a Wider Quaker Fellowship titokban mégis tartott gyülekezeteket magánházaknál. Részt vettem azokon. Ott mindenki magában imádkozik a saját istenéhez. Tiszteltem, és még ma is tiszteltem őket, mert az erőszak és a háborúk ellen vannak.

28 évesen kiszöktünk Magyarországról. Németországban, a Hessen tartománybeli Kirchheimben nem tudtunk elmenni a templomba, mert minden hétvégén dolgoztam és éjszakai voltam. Munka után aludtam. Az asszonyapjám meg nem tudott németül, akkor meg minek menjem.

1973 szeptemberében bevándoroltunk az USA-ba. Brooklynban laktunk, s noha volt magyar katolikus templom Manhattanben, ahová néha elmentünk, volt valami visszatetsző kivagyiság a magyar hívek között, és nem éreztük magunkat elfogadottnak, hiszen nekünk se au-

tónk, se házuk nem volt, és nekik ez fontosabbnak látszott. Szegény menekültek voltunk. Hamarosan lett munkám is. A katolikus templom helyett a brooklyni kvéker gyülekezetbe jártunk el vasárnaponként, amikor szabadnapos voltam vasárnap. Ott befogadtak bennünket és segítőkészek voltak. Mi is segítettünk nekik önkéntes munkánkkal.

BHUTÁNI FALDÍSZÍTÉS

(FOTÓ: SAMU JÁNOS)

Évekkel később Bophuthatswanában jártam, és egy vasárnap katolikus istentiszteleten vettem részt egy kis faluban. A pap, egy helyi tswana férfi, mezítláb misézett. A hívek mind mezítláb és mind félmeztelenül (férfiak, nők és én is). Előtte nagyon okosan megérdeklődtem, hogy hogyan kell öltözni és viselkedni. Ostya helyett szárított maniókaszelteket kaptunk és erjesztett kókuszlevet áldozásnál. Csak a pap áldoztatható (ellentétben az amerikai katolikusokkal, ahol civilek is áldozhatnak keresztel a nyakukban, hogy segítsenek a papnak) és áldozás előtt mindenkitől kérdezett valamit, de mivel erre nem voltam felkészülve, és tswanaul nem tudok, csak annyit mondtam neki, hogy „amen”. Elfogadta. A mise befejeztével mindenki megölelt mindenkit (kb. 40-en voltunk és én voltam az egyetlen fehér). Tisztelettel fogadtak és tisztelettel öleltek meg.

Akkor még New Jerseyben, Princeton környékén laktunk és elhatároztam, hogy helyileg is felderítem a környező vallásokat. Amikor ráértem, mindig más felekezet templomába mentem el a metódistától kezdve a trinitáriusig, a déli baptistáktól a szabadkőművesekig (ide nem engedtek be) végiglátogattam

vagy 14 felekezet templomát, imaházát. Figyeltem a szertartásait, és ha úgy jött ki, hogy én is részt vehettem, részt vettem. Sohasem felejttem el, a trinitáriusoknál egész serleg bort (jó 2 dl-t) meg kellett inni áldozásnál, és rendes héjas kenyérvéget kellett elrágni.

Néhány évre rá a Fidzsi-szigetekre kezdtünk járni; pontosabban Taveuni szigetére. Ott is elmentünk a templomba, és részt vettünk a katolikus istentiszteleten. Mezítláb kellett lenni, és a pap is mezítláb misézett, de a hívők közül csak a férfiak voltak félmeztelenül, szoknyában (szulu). A nőknél és lányokon szép tarka vagy színes ruha volt. Itt csak a pap áldozott, és itt is szárított maniókaszelteket ivott az ostya, de, hogy mit ivott a fél kókuszdióból, azt nem tudom.

Egy alkalommal csoportos keresztelő volt, és mi is ott voltunk. Rábészéltek, hogy keresztelkedjünk meg ismét. Tört angolsággal tudott a pap is, így nem értettem, hogy miért, és lehet, hogy ő sem értette, hogy már kétszer megkereszteltek. Margit nem ment bele, de én belementem. A közeli patakban teljes alámerüléssel (lenyomták a fejünket egy pillanatra a víz alá) kereszteltek. Ratu Samu lett a fidzsi nevem.

Kb. 11 évvel ezelőtt jártam először Bhutánban. Mivel egy feltámadott láma a mentorom, aki a király vallási tanácsadója, érdeklődtem nála a vallásáról. Nagyon művelt ember és nagyon érdekes ember; korábban a Bhutáni Nemzeti Könyvtár igazgatója volt. Ő a Drukpa Kargyupa ágát követi a buddhizmusnak. Megkérdeztem, hogy elmehetek-e az egyik „istentiszteletükre”. Azt mondta, hogy igen, csak az alapvető dolgokat kell megtanulnom: hogyan kell térdreborulni úgy, hogy a homlokunk is érintse a földet, mit kell csinálni, amikor a láma körbejár, és hogyan kell meginni a szenteltvizet (IGEN, ott meg kell inni a szenteltvizet), és a legfontosabb, hogyan kell pörgetni az imámalmot. Jó tanítvány voltam, és végigcsináltam mindazt, amit a többiek a négyórás szertartás alatt csináltak. Csodálatos helyekre tudtam utána elmenni írásos engedélyükkel.

A következő évben Thaiföld északi részében volt dolgom többször is. A sán me nekülteknél jártam. Szerencsémre egyszer a sán újévkor voltam ott, és természetesen el kellett velük menni a templomukba. Ezek Theravada buddhisták. Itt már nem kellett meginni a szenteltvizet, de itt is hosszú volt a szertartás és a térdreborulás után, miután a homlokod is érinti a földet, a két kezedet teljesen ki kell nyújtani oldalra, és azzal is érinteni a földet. Hű ez nagyon nehéz volt, és inkább hason csúszás lett volna belőle, de hason fekvé meg nem ér le a homlokod. Utána nagyon finom lakomára gyűltek össze a sán hívők, és én is mentem velük. Volt ott sült hernyó, jó kövér fajta, pattogatott bogár, olyan szarvasbogár nagyságú, zöld szöcske, barna szöcske, hízott hangya mézzel elkészítve stb. De tudták, hogyan kell elkészíteni.

Még ugyanabban az évben Belizben jártam, és az indián területükön részt vettem a pütkösdisták szertartásán és körmenetében. Velük ittam a szertartás közepette a tengeri szőlőből készült pálinkájukat. Kaptam egy garifuna énekeskönyvet templomi énekekkel, és velük énekeltem vallásos dalaikat, bár fogalmam sem volt, hogy mit, de a kiéjtésem elég jó volt, mert fonetikusnak írnak. Volt egy kis gond is, mert sokszor mutogatták, hogy rossz sort éneklek, mert a nők másként beszélnek mint a férfiak, és ezért a férfiaknak és a nőknek külön soraik vannak. Én ezt először nem tudtam, így többször a női sorokat olvastam. Ez a nyelv még a thainál is bonyolultabb, mert pl. az a személyes névmás garifunául, hogy „te” az „amüri” ha férfi mondja, de már „bugia” ha nő mondja (ezt könnyű volt megjegyezni miután kioktattak, mert bugia hasonlít a „bugyija” szóra, és kinek van bugyija, a nőknek). Az „én” személynév pedig „au” ha férfi mondja és „nugia” ha nő, de nagyon sok hasonló eset van. Adtam nekik 10 dollárt, hogy elhozzam a garifuna énekeskönyvet, és még mindig őrzöm szeretettel.

SAMU JÁNOS BHUTÁNBAN, A KILENC-SZENTÉLYES EMLÉKHELYEN

(FOTÓ: DECHEN ZANGMO)

Két évvel később Türkmenisztánban jártam, és egy muzulmán családnál laktam. Pénteken mentünk a dzsámiba, de már gyakorlott haszaboruló voltam. Ez csak kétórás szertartás volt. Igaz, arabul meg türkménül, amit nem értettem, de azt csináltam, amit mások. Ha felálltak, én is felálltam, ha lehasaltak, én is lehasaltam. Ha kántáltak, én magyarul kántáltam. Nem vették észre.

Visszafelé Örményországban részt vettem a legrégebbi keresztény egyház, az örmény apostoli egyház szertartásán. Mivel ott áldozásnál kb. fele ment ki a hívőknek, nem tudtam, hogy én mehetek-e vagy sem. Ezért maradtam a helyemen.

Itt Hawaiiiban rendszeresen eljárók a katolikus templomba, hiszek Istenben, hiszek abban, hogy ő több millió évvel ezelőtt megteremtette a világot, de az Ószövetség tanait nem mindig veszem szó szerint. Nem hiszek abban, hogy gyónnom kellene, mert nem követek el olyasmit, ami bűn.

A hawaiiak templomában is voltam már, és ott az a szokás, hogy belépéskor kapsz egy bibliát (vagy ha hozod magaddal az is jó), és kijelölik benne, hogy neked melyik részt kell belőle felolvasni. Természetesen hawaiiul. Általában csak egy bekezdést és nekem nincs problémám, viszont az esetenként odalátogató amerikai turistáknak igen. Mindenkinek kell olvasni, kivétel nincs. Mindenesetre hawaiiul ke Akuához imádkozom, és ők ke Akua (Isten) áldását adják rám. Milyen érdekes: a ke a határozott névelő és a hawaii nyelvben isten nevét nem szabad határozott névelő nélkül kimondani.

Tavaly megkérdeztem egy idős helyi hawaii-kínai paptól Chris Keahi atyától, akit áthelyeztek Oahu szigetére, ahol most ő felelős a püspökünk levéltáráért, hogy bünt követtem-e el azzal, hogy más felekezetek szertartásán részt vettem. Azt kérdezte, hogy ott mit imádkoztam. Mondtam neki, hogy a miatyánkot és az üdvözlégy Máriát, mert más imát nem tudok könyv nélkül. Azt is kérdezte, hogy milyen szándékkal mentem el ezekbe a templomokba, szertartásokra. Mondtam neki, hogy a megismerés szándékával és kíváncsiságból. Megnyugtató, hogy nem bűn, mert az egyház nem bünteti a megismerés szándékát. Ha azzal a szándékkal mentem volna, hogy elhagyom vallásom, akkor bűn lett volna. Én is úgy éreztem. Minden vallásban találtam valami szépet, de ez kb. olyan, mint amikor új helyre megyek; ott is igyekszem szépet és jót találni. De ha netán annyira befolyásolt volna bármelyik vallás is, hogy úgy érezsem vallást kell változtatnom, mert ott annyival több jót találtam, akkor megtettem volna.

Szóval mi vagyok most? Jó katolikus? Szerintem igen. Jó kvéker? Szerintem igen. Jó hawaii istenhívő? Szerintem igen. Jó ortodox hívő? Szerintem igen. Lehet ez így együtt? Igen. Lehet, ha az ember a különböző vallásokból a jót választja ki, és aszerint él. Szent nem vagyok, és nem is igyekszem azzá válni. Van amit elítélek, van amit kritizálok a vallásgyakorlatban is. De ezzel a sokrétűségi tudattal kényelmesen élek, és békében Istennel is, bárminek nevezzék is Őt.

Samu János

KAPUK ÉS KULCSLYUKAK

Beszélgetés Szuromi Pál művészeti íróval, kritikussal

A Szegeden élő és alkotó, hetvenéves Szuromi Pál művészeti íróval, kritikussal születésnapja alkalmából idéztük föl életének némileg paradoxnak ható állomásait, miközben napjaink civilizációjának kulturális értékrendjét is érinti. A pályafutását festőként kezdő, majd művészeti írásaival, kritikáival, tanulmányaival kiteljesedő szakember kutatási területe a modern magyar művészet, különös tekintettel a festészetre, grafikára, a komikus kifejezési formákra. Publikációi mellett országos és területi kiállításokat is rendezett, közben hosszú évtizedekig tanított a szegedi egyetemen és főiskolán.

• **A 70. év mérföldkő az ember életében...**

Mostanában többször eszembe jutott Vas István egyik időskori verse, amely épp a kórházban született. A költő lassan javulgatott, s bement hozzá egy riporter, majd megkérdezte: – Mester, szerencsére már jobban van, nem születnek újabb versek? – De, születnek. – Tudna nekünk mondani egyet? – Igen.

Mikorra az ember megtanulja, véget ér a minden testek útja.

E két sor máig is a fejemben van. Ennél bölcsőbbet senki sem tudott mondani az öregedéstről, öregségről. Benne van az élet egész paradoxonja, hisz az ember ilyenkor azt gondolja: most már talán okosabban, szebben tudna élni. Mintha a csalfa remények, az önámítások mindvégig velünk maradnának.

Szepesi Attila barátom úgy fogalmazta meg, hogy ebben az időszakban óhatatlanul fel kell mennünk az ítékezés hegyére. Vagyis számba kell vennünk, hogy volt-e igazi barátunk, kapcsolataink mit érnek úgy egészében... és így tovább. Szóval egy nagyon szigorú önvizsgálatot kellene tartanunk. Bizony, nem lenne meglepő, ha jó néhány egyénről kiderülne, hogy egyetlen barátja sem volt. Pedig egyre-másra társas, kollektív lénynek mutatkozott. Mert más dolog, hogy társasági viszonyokban leledzünk, s megint más, hogy határhelyzetekben, komoly szituációkban akad-e érdemi bajtársunk, barátunk. Iszonyatos dilemma.

Mások úgy vélik: öregedő fejjel meg kell bocsátani mindenkinek, s örülni kell, hogy napozhatunk még egy kicsit. Itt meg a megbocsátás kerül előtérbe. A nagy kérdés az, hogy ítélezni, szigorúnak lenni magunkkal szemben vagy pedig a megbocsátás. Érzelmek kétségkívül az utóbbi felé húznak, hogy ilyenkor felesleges ítélezni. Mégis azt gondolom: az ítékezés hegye azért érdekes, mert aki a megbocsátást hirdeti, az kissé gyáva, egoista ember. Elvégre, ha ő elpusztul, akkor minden mindegy. Aki viszont ítélezik, az azt gondolja, számára igenis mindent számba kell venni, s én is így

vallom: meghalok, de a dolgok mennek tovább, ez a világ rendje. A következő generációk nem az érzelmeimre, a megbocsátásaimra lesznek kíváncsiak, hanem arra, míféle tapasztalatokat szereztem s adtam tovább az emberi világról.

• **Az idő relatív...**

Igen, a hetedik iksz az páfördülő, másfelől viszont relatív is. Ennek egyik legjobb példája, amikor Bibó István azt mondta az 1940-es évek második felében: – Ha majd a sírtáblámra ráírják, hogy mettől meddig élt, akkor azt írják rá: 1945-1948-ig. Vagyis a demokrácia korszakában.

Ezt áttehetjük a saját életünkre is. Rá kérdezhetünk, hogy melyek voltak azok a szakaszok, periódusok, amikor érdemlegesen éltünk. Mert az ember sokszor becsapja magát. Jó néhány olyan évünk, netán évtizedünk akad, amikor nem csináltunk semmit, vagy ha csináltunk is valamit, az édeskeveset ért. Ugyanakkor fontos, melyek voltak azok az évek, amikor élveztük az életet, értelmesen tudtunk dolgokat tenni. Ez hány év? Lehet, hogy 70 éves vagyok, bár igazság szerint csak tizenvalahány. Ki tudja ezt? Nagyon nehéz számba venni, de mégis érdekes lenne.

• **Jelen számvetésekor szülővárosának, Hódmezővásárhelynek mely emlékképei idéződnek föl?**

Örülök, hogy a Látóhatár megtisztel e beszélgetéssel, hisz a gyökereim itt vannak. Édesanyámék itt éltek, apámnak üzeme volt Kamotsay Gabi bácsival, szappan- és bőrgyártó cég. Adódott is ebből elég bajunk.

Gyerekkoromban nagyon szerettem rajzolni. Füstös Zoltán volt a mesterem, s társaim közül Soós Lacira éppúgy emlékszem, mint Sonkoly Tibire. Így nyolcadikos koromban mi sem volt természetesebb, mint-hogy Budapestre, a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba jelentkeztem. Ámde az osztályfőnököm azt mondta: – Nincs is ilyen iskola az országban, keress magadnak másikat. Én meg erősítettem, hogy van, hisz

a bátyám, aki Pesten tanult, ő nézett utána. Az osztályfőnököm meg a magáét erősítette. Ezért kényszerből a Vasúti Pályafenntartási Technikumba kerültem. Úgyhogy életem első paradoxonja: képzőművészetet szerettem volna tanulni, helyette vasút lett.

Érettségi után hazajöttem édesanyámhoz, majd a Képzőművészeti Főiskolára aspiráltam. Háromszor fölvételiztem. A rajztudásom megvolt, de helyszűke miatt elutasítottak. Itt is volt egy érdekes dolog. Egyik alkalommal anyám, aki kézimunkakereskedő volt, jött haza és mondta: – Pali-kám, találkoztam Klári nénivel – aki az osztályfőnököm volt –, ha mégy felvételizni, itt a címe, mindenképpen keresd meg, mielőtt elindulnál. Csak később tudtam meg, hogy Klári néninek Csohány Kálmán volt a férje. Visszagondolva tudom, hogy segíteni próbált volna, de nekem eszembe nem jutott ilyesmi. Annál büszkébb voltam...

A paradoxonok halmazába tartozik a katonaság is. Amikor behívtak: a rajzi, festészeti érdeklődésem mellett megvolt a filozófiai, esztétikai fogékonyságom is. Az ELTE-re szerettem volna menni e szakokra. Magammal vittem hát Hegel és Nietzsche köteteit – néztek is rám – micsoda örültl vagyok. Beadtam fölvételi jelentkezésemet. Hamarosan jött az értesítés, menjek fölvételizni a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar-rajz szakára. Meglepett a dolog, hisz elsőként a filozófia-esztétika szakot jelöltem meg, s másodjára a magyar-rajz szakot. Ha már így alakult, elmentem fölvételizni, majd elvégeztem a főiskolát, ahol nagyon jó társaság volt, jól alakultak a dolgok. Olyan tanárok oktattak, mint Bata Imre, Gerelyes Endre vagy Csaplár Ferenc, nem is szólva a kiváló Fischer Ernőről és Vinkler Lászlóról. Később ez utóbbi mesztéremről önálló köteteket is írtam. E kor karakterisztikája az volt, hogy amikor a kulturális tisztel találkoztam, azt mondta: – Pali, bajban voltunk magával, mikor a jelentkezését értékeltük. – Miért? – lepődtem meg. – Azért, mert maga ugyebár filozófia-esz te tika-ra adta be. Nem tudtuk eldönteni, mi is ez, s inkább el se küldtük oda. De ezzel akkor már nem foglalkoztam.

Emlékszem: másodéves voltam a főiskolán, s ekkortájt néhány képem elég jól sikerült. Így bementem Dömötör igazgató úrhoz, s mondtam neki, hogy igencsak szeretek rajzolni, festeni. Azt mondta, hozzak be néhány képet, és rögvest bejuttattam. Attól fogva kaptam a meghívókat a Dél-alföldi Tárlatokra, együtt szerepelhettem Németh Józseffel, Szalay Ferencel és a többiekkel. Ez a vonzalmam egészen a hetvenes évekig eltartott. Szolnok megyében Németh Lajos is zsűrizte önálló kiállításra szánt anyagomat. Azt mondta: – Pali, nem rosszak a képeid, de látszik, hogy túlságosan tudod a műtörténetet, ami azért rajzaidban, tanulmányaidban visszaüt. (Akkor már írogattam.) Tudod, aki túlságosan okos, az nem művésznek való, oda jó ösztönök kellene. Te inkább közénk való vagy, jó a stílusod, belelátsz a művekbe. Azért emlétem ezt, mert valahol itt váltottam át a festészetről a kritikáirásra, a műtörténeti pályára.

• Pályamódosítása után hogyan alakult a sorsa?

A főiskola magyar-rajz szakát követően 3-4 évig tanárkodtam Szedres nevezetű községben, majd Öcsödön, ahol József Attila is volt egy ideig. Itt is kísértett a paradoxon. Úgy jelentkeztem tanárnak, hogy azt hittem, Szekszárdra megyek. A hetvenes évek végén Szegedre, a megyei művelődési osztályra kerültem. Amikor a múzeumban dolgoztam, a filozófia-esztétika szakot is elvégeztem. Életpályám egyik fontos része, amikor Hézsó Ferenc festőművész, a tanárképző főiskola tanszékvezetője megkért, ismerve tanulmányaimat, munkáimat, hogy tanítsak a főiskolán. Örömmel elvállaltam. Pár év múlva Makk Ferenc professzor keresett meg, hogy az egyetem történelem tanszékén tanítsak. Arra is örömmel igent mondtam.

A kilencvenes évek végéig a Móra Ferenc Múzeumban dolgoztam.

E munkám mellett folyamatosan írtam művészettörténeti tanulmányokat, melyek fontos részét képezték életemnek. Ekkor történt, amikor Vásárhelyi művészeti téren megtámadták a Művészet folyóiratban. Ez tartalmilag részben igaz volt, részben hamis. Magam is beszálltam ebbe a vitába, polémiába. Mindig szerettem vitázni. A mai világból ez nagyon hiányzik. Régen, bármilyen is volt a rendszer, de ha szakmai probléma került szóba, akkor mindenki elmondta véleményét. Ma alig van érdemleges disputa. Laposabb, unalmasabb lett a világ.

Korán kezdtem publikálni, önálló köteteim viszont elég későn, a rendszerváltozás körül jelentek meg. Első könyvem 47 éves koromban látott napvilágot. Azóta tizennégy kötetem van Kajári Gyulától kezdve

Dér Istvánig, Csáky Józsefig, a világhírű szobrászművészig, gyűjteményes művek és monográfiák.

• Milyen hiányérzeteket, konklúziót fogalmazna meg a szakmai munkáját illetően?

Sajnos nem sikerült megvalósítani a komikum seregszemléit Szegeden, sem a Moholy-Nagy fotóművészeti galériát. Mindkettőt szerettem volna. Sikerült ellenben a Grafikai Művésztelep, erre kicsit büszke vagyok. A magyar művészeti élet színe-java jár ide nyaranta, Kótai Tamás a vezetője.

Hiányérzetek, tanulságok? Az első dolog, hogy olyan területen dolgoztam, amelyiket igazából sose szerettem. Igaz, néha sikerült érdemi, szép gondolatokat megfogalmazni, csak ez ritka, már-már ünnepi dolog. Én a gyakorlati munkát szeretem. Az igazi dilemmám, elégedetlenségem onnan van, hogy a vizualitást, pláne a modern vizualitást nem lehet szavakkal megfogni. Örökös kísértés elkapni valakit, valamit, noha a művésznek, a közönségnek is szüksége van a reflexióra, szóbeli megnyilvánulásra. Nagy sikerélményem volt, amikor Fischer Ernőről írtam a monográfiámat. Elégedetlen voltam, mert nem tudtam kifejezni azt, hogy olyan szikrázó vonalai voltak, amint a corпуст és gótikus témáit megjelenítette. Több napos vívódás után jutott eszembe: ezek olyanok, mint a villámcsapások. Hirtelen előtörnek a sötétségből olyan cikázó erővel. Ekkor éreztem – bármilyen furcsa –, itt kezdődne a művészeti írás! A pontos, érzéki, találó analógiáknál!

Aztán egy másik hiányosság. Az irodalom- és zenetudomány rendelkezik nagy, áttekintő esztétikai monográfiákkal. A vizualitásnak nincs ilyen kötete. Írunk róla, de egy szintetikus, összegző mű nincs. Mert mi is a vizualitás? A magyar pedagógia egyik rákfenéje, hogy mindmáig a pavlovi gondolatmenetre építi pedagógiai eszmerendszerét. Vagyis a gondolkodás, a fogalmi gondolkodás az elsődleges, a többi ehhez képest sokadlagos. Ebben a rendszerben a rajztanítás készségtantárgy. A fogalom azért is abszurd, mert mihez nem kell készség? Mindenhez kell. A rajztanítást csak a művészethez kapcsolták, holott a vizualitás mindenféle szellemi tevékenység alapja. Komoly probléma, hogy a vizualitást nem ismerjük el alapvető jelentőségűnek. Ha belegondolunk, vizualitás nélkül nem képzelhető el érdemleges gondolkodás, az is a megfigyelésen, képzeleten alapul. A megfigyelést pedig a vizuális kultúra alakítja ki. Nem véletlen hát, hogy a fejlettebb országok pedagógiai rendszerében a nyelvi, matematikai bázisok mellett ott van a vizualitás is.

SZUROMI PÁL
művészeti író, kritikus

Tanulmányai:

1964-1968: Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, magyar-rajz szak.
1978-1981: József Attila Tudományegyetem, filozófia-esztétika szak.

Főbb szakmai tevékenységei:

A szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársa.

A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Rajz és Művészettörténet Tanszékének esztétika és művészettörténet előadója.

A szegedi József Attila Tudományegyetem meghívott tanára.

A Szegedi Grafikai Művésztelep alapítója.

Az *Új Művészet*ért seregszemle megteremtője, melyet Mezei Ottóval hozott létre.

A *Juss* című társadalomismereti folyóirat szerkesztője.

Az *Új Művészet* és az *Élet és Irodalom* külső munkatársa.

Évekig a *Kaposvári Grotteszk Biennálé* szakmai kurátora.

A *Tiszatáj Alapítvány Kuratóriumának* tagja.

Művei:

Eddig 14 könyve s több száz tanulmánya jelent meg.

Legutóbb az *Árnyak és parazsak*. Ezredfordulós láttelek – 2010-ben Budapesten, a Hungarovox Kiadónál megjelent kötetét ismerhettük meg –, mely esszéket, tanulmányokat és kritikákat tartalmaz.

Elismerései:

1996

Fehér rózsadíj; Kultúráközvetítők Társaságának kitüntetése

2000

Magyar Művészeti Akadémia millenniumi oklevele

2005

Vinkler László művészeti díj; Művészetért, Oktatásért Alapítvány, Szeged Megyei Jogú Város kitüntetése

A mi korunk hőseinek a mérnököt vagy az informatikust tekintjük. Pedig mellettük az operatőröknek is kardinális szerepük van. Többé-kevésbé ők határozzák meg látáskultúránk milyenségét, minőségét, minthogy mániákus tévé kukkolók vagyunk.

Sajnos napjainkban a politika kérdése nyomult előtérbe, ehhez képest a kultúra csupán sokadlagos. Ungvári Tamás fogalmazott egyszer roppant okosan: mi magyarok nagyon sokat adtunk a szellemi világnak minden területen (művészet, irodalom, mérnöki tudományok), s mégis az iparral meg egyéb területekkel akarunk vetekedni. El kellene vállalnunk, hogy szellemi lények vagyunk, amire büszkék lehetünk. A szellemi kultúránkban vagyunk érdekesek, kiemelkedők. Mégis alig ismerik a nagyvilágban. Holott nekünk nemcsak Bartókunk, Kodály Zoltánunk van, hanem Csontvárynk, Tóth Menyhértünk és egyéb nagyságaink is.

Nemigen foglalkozunk aztán elég komolyan a környezet- és természetszennyezés kérdéseivel. Márpedig ha itt csak-csak védekeznünk kell, akkor ne féljünk kimondani: lényegében egy támadó természetű civilizációt dédelgetünk. Szóval: sok-sok kétséggel, hiányérzettel bajlódik az ember. Számos érdekes, talányos kapuja van életünknek, de itt leginkább csak a kulcslyukakon át kémleljük a valóságot.

Osvát Ernő mindenesetre az Elégedetlenség könyvét hagyta ránk. Ebben nagyon szépen megfogalmazta: a képzelet, az emberi képzelőerő képességeink csúcsa, amely nem más, mint mikor a hiányérzetnek szárnyai nőnek. Ez pedig az alkotóvá lett szenvedés, amiből minden értékes produkció

SZUROMI PÁL, A FESTŐ

létrejön. A képzeletnek és a hiánynak fantasztikus jelentősége van, miközben az életben, a társas összefüveteken az öngigazolás legprofánabb formáit ismerjük el. Szomorú, hogy a világ többnyire csak lapos dicséretre épül. Ezért a komikumnak fontos szerep jut a társadalomban, noha napjainkban háttérbe került. Ennek ellenére a rendszerváltozás körüli időszakban a kaposváriak létrehozták a Groteszk Biennálét. Kicsit küldetés ez, hisz a politika kegyetlenül rányomja bélyegét mindennapi életünkre, melyet oldhat a komikum.

• Hogyan látja a civilizáció és művészet jövőjét?

Az ember naponta többször is hazudik. Rákényszerülünk vagy úgy alakulnak a dolgok, hogy hazudunk. Nem szabad a hazugságot csak negatív értelemezni. Vannak szelíd, szellemes és szent válfajai is. Sajnos napjainkra összegubancolódtak az emberi, erkölcsi szálak, melyek helyreállítására nem tudom, mennyi idő kell. Ugyanakkor a művészeti élet nagyon rossz helyzetben van, bezárult a kör, sok újdonságot már nem találnak a fiatalok. Nem véletlen, hogy visszatérnek a régi nagy mesterekhez: Raffaello, Caravaggio...

Az utóbbi évtizedek képzőművészetében van egy elementáris életérzés, hogy vissza az ősi elemekhez, s azokból kihozni valamit, valami fájdalmat, aprócska örömet. A világ képzőművészete mintha a befejezéshez közeledne, a jelentősebb nemzetközi kiállításokon szinte ugyanazok a témák divatosak, melyek az őskorban: a nyomhagyás, a halál, a fájdalom, a test... Visszatértünk. Ennek megvan a történelmi logikája, hiszen a 20. század nagy mesterei fölfedezték az afrikai, ausztráliai kultúrának minden szegletét. Újra visszatértünk oda, ami az ősembert is érdekelte. Ebből azt a következtetést lehet levonni, amelyet nálam nagyobb elmék, teoretikusok, filozófusok mondanak, hogy rövidesen egy olyan világnak kell születnie, Európának egy olyan civilizációt kell kifundálnia, ami már nem a pénzre, hatalomra, hanem az egyéni szabadságra épül.

A szegedi művésztelep is azt a felfogást képviseli, a művészetnek az lehet a jövője, ha szembe halad azzal a teatrális érzelmekkel teli magatartással, melyet a 20. század bontakoztatott ki. Vissza a puritanizmushoz, vissza az analitikus, egyszerű megközelítéshez, nem beszélve az újszerű technikai lehetőségekről. Az alkotók kiváló ösztönét dicséri, hogy alkalmanként a legbeszédesebb, legaktuálisabb történelmi példákat hozzák felszínre. Csáki Róbert kiváló festőművész például a bekötözött fejű egyszerű idézi – mely a szelídség, a tisztaság szimbóluma volt –, csak a szarvát levágaták.

Tarr Béla torinói lova pedig a világ nagy esztétáinak elismerését is elnyerte. A cím Nietzsche utal. A filozófus, aki az ablakból látta, amint a kocsis a lovát veri, mert az megmakacsolta magát, odament s átölelte a lovát. Tarr Béla ki meri mondani: amíg az emberben megvan a hatalomvágy, hogy másokon győzedelmeskedjen, letiporjon másokat, addig nem létezik normális élet. Meghökkenítő bravúr, hogy a kitérő filmrendező az állati létformán keresztül mutat rá az emberi természet abszurditására. Ahogy ez Tornyai Bús magyar sorsánál is némileg tetten érhető.

• Személyes jövőképében milyen szerepet szán a művészetnek?

Ami a pályámat, munkálkodásomat illeti, itt szélsőséges mozzanatok csapnak össze. Ha tudtam volna csinálni egy-két nagyon jó képet, mint ahogy nem tudtam, úgy nekem az íráshoz semmi közöm nem lett volna. Örökké elégedetlen voltam, máig is a festészetet szeretem. Fura az ember élete: amit igazán szeret, ahhoz nem biztos, hogy van elég tehetsége – ezt be kell vallani. Ezek nagy talányok, amire nehéz megadni a választ. Talán valami belső logika azért van szélsőséges mozgásaimban, hiszen tanárkodásom idején kiállításokra küldtem munkáimat.

A hetvenes években fölfigyeltem Kohán György, Barcsay Jenő, Caravaggio és más mesterek nyomán az árnyék problémára. Ez csodálatos dolog. Ott fenn van a kémény, s amott lent látod a vetett árnyát. Az árnyék zseniális mestere Rembrandt volt, aki a sötétbe ágyazta bele figuráit. Tudta, hogy a sötétségben időtlenség és mélység van, onnan tárulkozik ki a feszültség, felemelő szépség. Azt gondoljuk: a nappali fény az igazi értelem, a megvilágosodás. A vizuális kultúra mégis olyat sugall: ha igazi szépséget akarsz, akkor nézz bele az éjszakába, hunyd le a szemed, hisz a szépség mindig a sötétségből villan elő. Az ad neki igazi fényeket, tartalmakat, mélyebb jelentést. Elég csak az esti ablakok talányos árnyjátékaira gondolnunk.

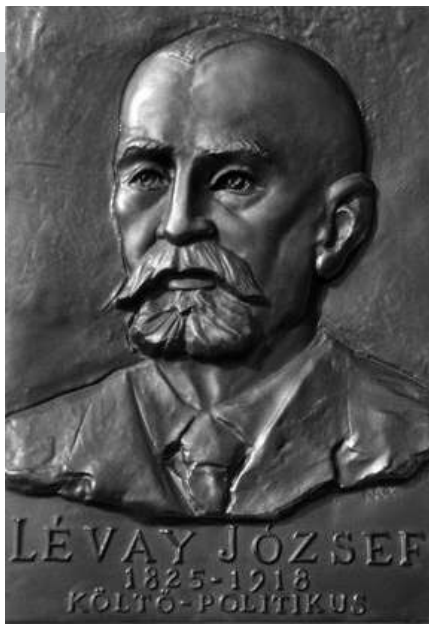
Abbahagytam a festést, most azonban folytatnám. Amit rajzban, festészetben nem tudtam megcsinálni, azt még szeretném megfesteni, mármint az éjszakák, a sötétségek univerzumát. Mindezt eddig csak tanulmányokban próbáltam megfogni.

Az idő relatív, ahogyan Szuromi Pál is vallja. Mégis, mit is kívánhatna a Vásárhelyi Látóhatár? Kívánjuk, hogy élete sok-sok évének tapasztalata, álma szerint sikerüljön megfestenie az éjszakát, a sötétséget, melyből az igazi szépség tárulhat eléink Szuromi Pál fölfogásában.

Benák Katalin

SZUROMI PÁL: ÁRNYÉKOK

**A DOMBORMŰVET
NÁVAY SÁNDOR SZOBRÁSZMŰVÉSZ
KÉSZÍTETTE.**

„Sírom felől még most minek beszélgettek,
Mért ígérték, hogy soha sem feledtek?!
Ez csak mende-monda!
Kedvesebbek voltak előttetek, mint én,
Más elfelejtett jók, kiknek egykor szintén
Mindegyitek ilyen szent fogadást monda.”

(Lévay József: *Sírom felől*)

7isztelt megjelentek, kedves emlékezők!

Tisztelettel és szeretettel köszöntöm önöket ezen a különleges alkalmon, május elsején. Korábban hamis ígéretgöt az tanították: az értelmiség nem termel. Improduktív. Valóban nem termel, hanem terem! Ami több és más, mert a termelés alapja is az elgondolás, az idea. Mert a szellemi tevékenység is munka! Az értelmiség terem. Kultúrát, művészetet, tudományt, emlékezetet. Mi is ezt tesszük most. Földesi Ferenc igazgató úr kitalálta, javaslatot tett, segítséget kért, gyűjtést indított, Farkas Ferenc tanár úr támogatta, a Tiszta Lap Egyesület biztosította a számlaszámot, és most itt állunk Lévay József költő, politikus domborportréjánál, Návay Sándor szobrászművész alkotásánál ezen a szép májusi, madárcsicsergős napon. Miért? Mert teremtyük és megörizzük a kultúrát! A kultúra ugyanis elsősorban emlékezet, rítus. A felismerésben, a kiemelésben és az ismétlődésben jön létre, így lesz hagyomány. Testamentum. Örökség. Az elődök hagyománya. Miért tesszük ezt? Miért kell az utcasarkon dombormű? Korábban ennek az utcának a neve 1851-ig Kanális, majd 1889-ig Csatorna volt. 1890-től kapta meg Lévay József nevét. A kulturális emlékezet, a közösségi múltteremtés – még a névadó életében – méltónak találta rá, és róla nevezte el. Az utcanévadás kulturális kánonképzéssel és történelemértelmezéssel is együtt járó hagyományválasztás, ami megmutatja, hogy a mindenkori jelen és a hatalom mit tekint értéknek, mi az, amit megőrzésre érdemes tart. Például: Bajza, Berzsenyi, Ka-

LÉVAY JÓZSEF EMLÉKEZETE

Elhangzott 2013. május 1-jén Lévay József domborportréjának avatásán a Lévai és Szántó Kovács János utca sarkán az oroszlanos kút mellett. (A szerző nevét ipszilonnal, az utcanévet i-vel írja a hagyomány.)

zinczy, Lévay, Ráday. Tehát szimbolikus jelentősége van. Ezért és így lesz az utcanévezés politikai kérdéssé. Minden rendszerváltozás egyben tömeges utcanévváltozás is. Szélmányékosabb politikai időkben kevésbé felfokozott a hangulat, szervezesebb a tradícióteremtés, több idő és bölcsesség jut a valódi értékválasztásra.

Ki volt Lévay József? 1825-től 1918-ig élt, 93 évet. Költő, politikus. Sajószentpéteren született 1825-ben, ugyanabban az évben, mint Jókai Mór, „a magyar regény Mózese”. 1846-ban Késmárkara ment német szóra, majd – mint a korszak értelmiségének legtöbbje – jogot tanult. Szemere Bertalan írónka lett a pozsonyi országgyűlésen, majd a belügyminisztériumban szolgált a forradalom és a szabadságharc ügyét. A leveretés után hazament, majd a Pesti Naplónál volt „újdonság és tárcairó”. 1852 és 1865 között magyar-latin szakos tanár a később róla elnevezett miskolci református főgimnáziumban, hasonlóan barátjához, Arany Jánoshoz, aki ezekben az években a nagykőrösi református nagyiskolában tanított. Levelezésükből negyvenhat került kéziratárba. Ő is, mestereihez, Petőfihez és különösen Aranyhoz hasonlóan a népnemzeti irányzat költője, elsősorban dalokat írt. „Mi bajod van, magyar ember? / Te vagy az élő fájdalom! / »Nem vagyok az, bajom sincsen / S ha volna is elhallgatom!« // Mi lelte felhős homlokod? / Egy arasznyi sebhely rajta... / »Sose kérdezd! Behegedt már / Csak oly gyermekjáték fajta!« // Mért tekintesz, mért sóhajtasz / A keleti hegyek felé? / »No mert az én halottimat / A sír magába ott nyelél!« // S meg-megered a holtakért / Szemedből a könny patakja! / »A holtakért, a holtakért, / De az élőket siratja.«” (Lévay József: *Titkos bú*) Termékeny szerző, gyűjteményes kötete 1881-ben jelent meg két kötetben, összesen 858 oldalon, majd újabb verseit 1897-ben adta ki. Az ő kezdeményezésére indultak meg a mai napig tartó Kazinczy-ünnepek. Jelentős fordító. Angolból Shakespeare Titus Andronicus, A makrancos hölgy, Vízkereszt, IV. Henrik király, V. Henrik király című drámáit és Robert Burns verseit, franciából Molière néhány vígjátékát, latinból Seneca vigasztalásait magyarította. 1865-től 1894-ig Borsod megye főjegyzője, majd a következő évben alispánja. 1895-ben, hetven évesen vonult nyugdíjba. 1862-től a Kisfaludy Társaság, 1883-tól a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja.

Vásárhelyen is szép hagyomány a díszes, művészi igényű utcanévtábla állítása. De miért kell az utcasarkon dombormű? Martin Heidegger idézi Novalistól: „a filo-

zófia, a költészet honvágy, vágyódás, hogy mindenütt otthon legyünk.” A kultúra: ott-honteremtés, hogy ne legyen annyira idegen a világ. Lehetne számolni is az utcákat, de mi nevet adunk. Költők, írók, művészek, jeles személyiségek, politikusok neveit, hogy otthon érezzük magunkat környezetünkben. Ez egyben a jelképes, metafizikai, lelki haza is, ahogyan Illyés Gyula fogalmazza: *Haza, a magasban*. „Már meg is osztom, ha elmondom, / milyen e biztos, titkos otthon. / Dörmög, testvér, egy sor Petőfit, / köréd varázkör teremtyodik. / (...) te mondd magadban, behunty szemmel, / csak mondd a szókat, miktől egyszer / futó homokok, népek, házak / Magyarországgá összeálltak.” Gyermekkoromban ennek a háznak a helyén bicikliszerelő műhely volt, ahova lépcsőn kellett lemenni. A környéken, az akkor még nyitott, téglából rakott boltíves csatornában bújócskáztunk, és rúgtuk a labdát a házfalnak a képzeletbeli, immáron örök kapuba. Aztán legkedvesebb tanárom, Dr. Imre Mihály lakott az itt épült házban, sokat jöttem ide vendégségbe. Máig őrzöm ösztönző beszélgetéseink emlékét. Az utca közepén áll a régi református elemi népiskola, oda járt édesapám, aztán később én is. Tornaórán a járdán futottunk versenyt a kiváló testnevelő, Kukovecz Ferenc, Feri bácsi lelkesítő szavaira.

Miért az arcképmás az utcasarkon? Návay Sándor alkotása jel, az arc jele, amely már nemcsak név, hanem kép. A szobrászművész az anyag lelkesítője, a dombormű jelentése: a lélek jele. Lévay József immár velünk van, az arctalan, személytelen név látható arcot kapott, ezzel jelenlévővé idézzük. Tesszük ezt tiszteletünk kifejezéséeként miatta, és legalább ennyire magunkért is, hogy otthonosabbak legyünk a világban. Hogy ne csak belevettette álljunk, hanem értsük is meg, miért vagyunk itt. A Semmi, az elmúlás, az otthontalanság ellen van a kultúra. Még akkor is az, ha ez öntudatlan. Lévay József Návay Sándor kezének mintázatában letekint a falról. Befalaztuk, de a lélek üzenete így szabadult ki. Bevésődött a falba, a házba, az emlékezetbe. Ha valaki rátekin, látja, a ház, a fal, az utca, a város is: ember. Mert emberarca van. Az isteni-nek a képmása. Él és szeret minket, otthont ad, miként a nyelv, amelyben megidéztük. „Ismeretlen ország bujdosói lészünk, / Ha egyszer kiröppent isteni jobb részünk / Földi sátorából. / Ne építsünk annak elmuló emléket, / Ne is búslakodjunk egymás kedve végett, / Igyunk itt az élet örömpoharából!” (Lévay József: *Sírom felől*)

Simon Ferenc

GONDA JÓZSEF ÉS TORNYAI JÁNOS

A magyar századforduló fölgyorsult gazdasági, társadalmi fejlődése, eszmei kavalkádja, torlódó eseményei alapján rengették meg a kiegyezéssel kialakult, örökéletűnek hitt dualista rendet. A görög-tüzes, millenniumos századvégen egyszerre jelentkezett a nemzetiségek nacionalizmusa és a munkásmozgalom. Ezek a modern polgári művészeti és tudományos irányzatokkal, szecesszióval, marxizmussal, szimbolizmussal egyszerre, egymás hatását fölerősítve törtek napvilágra. Ady Endre 1910. március 8-án ezt írta Hódmezővásárhelyre: „Budapesttől Orsováig voltaképpen minden, ami van, csak kezdet, de kaotikus, nyugtalan, és ennél fogva minden szépet ígérő. Magyarországon ma az a fontos, hogy az emberek ne aludjanak tovább...” A költő ebben a levelében, melyben *A Jövendő* folyóirat megjelenése fölötti örömét fejezi ki, Vásárhelyt a magyar intellektuális forradalom új sánchelyeként szólítja meg.

Ezt a sánchelyet két, szinte szükségszerűen egymásra találó rendkívüli személyiség: egy jogi doktor, városi főtisztviselő és egy kültelki, szegénysorról érkezett, de Párizsban művészeti akadémiát végzett festőművész építette ki. A főtisztviselőt úgy hívták Gonda (Gravázt) József, a festőművész neve Tornyai János. A köztük lévő viszonylag nagy korkülönbség (Gonda Adyval együtt 1877-es, Tornyai nyolc évvel idősebb) és oly eltérő társadalmi helyzetük, gondolkodásmódjuk ellenére azonos céljaik egymás mellé állították őket.

Szinte mindkettejük közös hitvallását fogalmazta meg Tornyai, amikor 1912. december 12-én így írt Kiss Lajosnak: „...Nekünk van igazunk, akik – öntudatlanul bár – azért jöttünk haza Párizsból, mert szeretünk a fajtánkat, és éreztük, hogy itt van a legnagyobb kód, itt kell legjobban törni, oszlatni a kódot...”

Gondát a fölgyorsult idő szinte lázas sietségre készíti. Már gimnazistaként ír a helyi lapokba, érettségi után pedig, szinte azonnal, szépirodalmi hetilap indításával próbálkozik.

(Még havi folyóiratként sem tudott sok évvel később két-három évfolyamnál többre menni a *Puszták Népe*, a *Délsziget*, a *Vásárhelyi Szó*, - hát még heti, szépirodalmi lapként, mint ahogy ezt a *Magyar Róna* című próbálkozással szerette volna az alig 18 éves, lelkes fiatalember. S bizony ezt az egy számot sem tudta volna a minden erejét, tehetségét, az irodalom, művészetek támogatására fordító Vetró Lajos Endre segítségével nélkül létrehozni, kordokumentumként ránk hagyni.) Kolozsvári jogi egyetem mellett újságíróként dolgozik a *Hódmező-Vásárhely* című lapba, s 1897-ben már kiadja első kötetét, a *Hangulatok-Loreley* című karcolatgyűjteményt.

Tornyai párizsi művészeti tanulmányai befejeztével ugyanebben az évben telepszik le szülővárosában. (Őt hátráltatta válással végződő rossz házassága és súlyos szemműtéte.)

Jogi diplomája megszerzése után Gonda városi tanácsnokként is folytatja újságírói tevékenységét, 1904-ben vette át Espersit Jánostól a kifejező című *Vásárhelyi Ellenzék* című lap szerkesztését. Tornyai ez idő tájt alkotta a nagy *Juss* első változatát, és festette meg *Rákóczi Rodostóban* című nagy vásznát. 1907 Gonda második kötetének születése majdnem egyidős Tornyai nagy *Bercsényi Miklós*-ával, s majd a nagy áttörést jelentő 1908/1909-es hatalmas sikerű vásárhelyi kiállításával.

Tornyai, Gonda és barátaik munkálkodása nem volt eredménytelen, a radikális értelmiségi összefogás megtörtént; 1910. január elsején megalakult a Hódmezővásárhelyi Irodalmi Művészeti Társaság, s a következő hónap elsején megjelent az 1908-ban indult *Nyugat* talán legjobb vidéki követője, *A Jövendő* első száma, melyet Ady Endre Párizsból, már idézett levelében örömmel köszöntött. („... Testvéri szeretettel... a másik Párisnak, paraszt Párisnak, Hódmezővásárhelynek”) Szerkesztői beköszöntőjében vállalkozásuk programjáról így írt Gonda: „...temperamentumos idegemberek koalíciója ez az irodalmi buzgó-

ság, akik átallanak már kitaposott utakon... leköpött, százszor megunt lantot dalra húrolni, s kik úgy vélekednek, hogy még a fejbe-törítés árán is érdemes elmondani, megírni minden új látásukat, minden szép megálmodásukat, megérett és megérett igazságukat...”

1912 augusztusában ezt írja a főszerkesztő: „Én a forrongó szociológiai, művészeti, irodalmi és politikai élet napirenden levő problémáit szedem elő rendre, polémiaira, eszmeceserére alkalmas formában...” *A Jövendő* hasábjain a magyar irodalom legnagyobb alkotóinak versei, novellái, tárcái, kritikái mellett sorra megjelennek a kor legégetőbb kérdései, bíráló, vitázó, vádoló tanulmányok a kivándorlás, az öngyilkosság problémájáról, a nők egyenjogúságáról, a művelődéspolitikáról, a választójogról, a politikai-társadalmi egyenlőtlenségről. Tornyai például (fányar humorú, szarkasztikus versei mellett) a *Két karácsony közt* címmel komor, kemény igazságú esszéjében keserű, maró gúnynyal tárja föl a művészet, a művészek kiszolgáltatottságát, a népalávetettségét, tudatlanságát, látéletet adva a huszadik század eleji Magyarországról.

Gonda nemcsak szerkesztőként, de szerzőként is jelen van. 1910 szeptemberében például hatalmas tanulmányban elemzi Tornyai János művészetét kárhóztatva a nemtörődöm kultúrpolitikát. 1911 vége felé már szinte egyedül készíti a lapot. 1912 augusztusában ezt írja: „Száz irányban dolgozom. Napi 14 órát legalább. Nem akarok lenni se képviselő, se nagy úr, szülővárosom adott kenyeret... radikalizmusom szemet szúr és sokat kell szenvednem érte...”

A szerkesztő magára maradása, hivatali elfoglaltsága, anyagi gondjai, megromlott egészségi állapota, de jórészt a társadalom helyi, felelős, meghatározó elemeinek nyomása beigazolta Jászi Oszkár félelmét, aki a radikális társadalomtudományi folyóirat, a *Huszdik Század* 1912-es első számában így vélekedett: „*A Jövendő* valódi visszaverődése a *Huszdik Század* és a *Nyugat* törekvéseinek és pedig olyan miliőben, mely történelmi múltjánál és jelen alkánál fogva a legtávolabb áll ezektől az irányzatoktól. Aki ismeri a magyar városok lélektanát, az nem nézheti aggodalom nélkül a Gonda József vállalkozását...”

„A forradalmár író, s a békétlen intellektuel” temetésén, 1913. április 23-án, száz évvel ezelőtt, mégis ötezres tömeg kísérté kopersóját a temetőbe, ahol ifjúkori támogatója, Vetró Lajos Endre és a magyar köztársasági mozgalom vezetője, Nagy György búcsúztatták.

Emlékének még adósai vagyunk.

Köszegfalvi Ferenc

Kép: Tornyai János Múzeum
Helytörténeti Gyűjteménye

CSAK A TISZTALELKŰEK LÁTHATJÁK

Emlékezés Kohán György festőművészre és grafikusra, a XX. századi magyar piktúra kiemelkedő alakjára. Beszélgetés Major György/ Pius O.P. (1945–) vásárhelyi születésű zongoratanárral, Kohán György festőművész utolsó éveinek jó ismerőjével. Jelenleg a debreceni Szent László Domonkos Plébánia káplánja. Emellett kórházlelkész, a Mária Légió vezetője és a város zenei életének támogatója.

Vásárhelyen köztudott, hogy Major Gusztáv (1920–1998) gyógyszerész és családja baráti kapcsolatot ápolt Kohán György festőművésszel az 1950-es 1960-as években. Te, a mecénás hírében álló gyógyszerész fia, hogyan ismerkedtél meg a mesterrel?

Első emlékem Kohán Györgyről 12 éves koromból (1957-ből) való. Szüleimmel és Osváth Béláékkal a Tiszavirág eszpresszó teraszán ültünk — az utcán. Arra jött Gyurka bácsi és leült hozzánk. Nagy, hengerbe sodort rajzlap volt nála. Amikor beállt a szünet a felnőttek beszélgetésében, megkérdeztem, hogy mi van azokon a rajzlapokon. (Szerettem volna Kohán-képeket látni.) Gyurka bácsi ezt felelte:

„Azt csak a tisztalelkűek láthatják.”

Szívesen elfogadta a meghívásunkat, és ezt követően naponta vendégeskedett nálunk. Családunkat asyiliumnak, menedéknek nevezte.

A Mester ismerősei tudják, hogy Beethoven művészetének nagy tisztelője volt. Milyen személyes emlékeket őrzöl a „beethoveni piktúrájú” mester Beethoven vonzalmáról?

Megismerkedésünkkor gyakoroltam első Beethoven-darabomat, a *Für Elise*-t. A mester egyik kedvence volt. Rajzolt nekem szénnel egy Beethoven-fejet, amelyet így dedikált:

„Major Gyurinak szeretettel rajzolta öreg druszája Kohán György. 1958. IV. 24.”

Ezt a képet ma is őrzöm a pianinón.

Az elmondottakból úgy tűnik, hogy zenepedagógusi irányultságod részben a Mesternek is köszönhető. Jól látom?

Igen. E képpel ki is jelölte utamat, a zenét. Beethoven legnagyobb alkotásának az *Eroica*-t tartotta. Ennek I. tételét sokszor meghallgattuk együtt. Közben magyarázta. Azt mondta, a beethoveni zene az emberi művelődéstörténet csúcsteljesítménye a Cheops-piramistól Picasso-ig. Tőle tanultam meg a beethoveni-zene mindenekelőtt való érvényét. Ebben találkozott a

véleménye édesapáméval, aki viszont az élet borzalmai közepette a *V. Szimfónia* I. tételéből merített erkölcsi erőt. Későbbi tanulmányaim során odáig jutottam, hogy az *Appassionata* I. és II. tételét is el tudtam játszani Gyurka bácsinak. Az *Eroicán* kívül ezt hallgatta a legszívesebben. Egyik levelében ezt írta édesanyámnak:

„Hallom, hogy Gyuri az utóbbi időkben sokat, és hivatástudattal dolgozik. Nincs is nagyobb dolog, mint valami szépet alkotni az emberek számára.”

Supka Magdolna szerint 1927-ben, a Wikipédia szerint pedig 1929-ben nyert a Mester felvételt Glatz Oszkár (1) növendéként a budapesti Képzőművészeti Főiskolára/Akadémiára. Az ottani légkör miatt egy év után otthagyja az intézményt. Mesélt-e családótokban a főiskolai és az azt követő évekről?

A Képzőművészeti Akadémián csodálattal hallgatta Lyka Károly (2) előadásait, de főtárgy tanára: Glatz Oszkár nem volt tekintély előtte. Végül úgy távolították el az akadémiáról, hogy egy szervilis növendék az ablakból utána dobta a festőállványt. Ezt Kohán György nem vette a szívére — meg sem állt Párizsig, ahol megkereste Major Henriket (3). Major Henrik megnézte rajzait, majd kinyitotta a ruhásszekrényt: — „Válassz magadnak egy öltönyt!” — mondta. Párizsban nem maradt sokáig. Akkor a *Vásárhelyi Művésztelep*, amelyet Tornyai János alapított, nagyobb vonzó erőt gyakorolt rá.

Tudomásom szerint a Mester 1939 és 1944 között, kisebb-nagyobb megszakításokkal, katonai szolgálatot teljesített. Milyen hadszíntéri történetet mesélt el neked?

Négyszer hívták be katonának. A háború idején egy kerékpározó alakulathoz került. Egy ízben egy teherautóba kapaszkodva húzatta magát. Megelőzte őket egy tiszti jármű, melyből rákiáltottak: „Mi ez? Bolsevizmus?” Azt beszéltek, hogy tagja volt az illegális kommunista pártnak. A csendőrök meg is látogatták: — „Aztán maga kommunista? — „Miért tán kellene?” — „No, nem azér’, nem azér’”.

Mesélt-e nektek a Mester a háború utáni évekről, a személyi kultusz ideológiai légköréről?

1945 után őt is beosztották egy bolsevik-párttörténeti szemináriumba, ahol Bernáth Aurél (4) megcáfolta a lenini értékelméletet. Egy alkalommal Medgyessy Ferencet felszólították felelni Gyurka bácsi helyett — tévedésből — Medgyessy Ferenc (5) felállt, de az előadó így szólt: „Nem maga, hanem maga mögött az az öreg kopasz elvtárs”. Az előadó Gyurka bácsira gondolt, aki vette a lapot, és megtörte a csendet: „Szarfűrészelés ez kérem!” — mondta és kiment a teremből. A dolog plauzibilis következménye lett, hogy kizárták a Képzőművészeti Alapból.

Éhezési következményeként 1950-ben eltávolították a gyomra egy részét. Ekkoriban olvasta Knut Hamsun: *Éhség* c. regényét. Kohán György ellenzékiességét az éhezés sem törte meg. Az egyik Vásárhelyi Őszi Tárlat vernissage-a után sétálni ment Gacs Gábor (6) (festőművésszel) grafikussal. Luszti fényképész és a Marton-bolt közötti járdán szembe jött velük Zöldné, a Képzőművészeti Alap titkárnője. „Te!” — mondta Gacs Gábor, — Menjünk szembe veled és ne köszönjünk! — „Jó!” — mondta Gyurka bácsi, akit azóta visszavettek a Képzőművészeti Alapba. Többé nem kapott előleget a Képzőművészeti Alaptól, és mehetett lókolbással a zsebében a körtöltésre festeni.

Akik ismerték a Mestert, azok tudták, hogy nem ismert megalkuvást. Milyen emberi tulajdonságai ragadtak meg, amelyeket Te is követendőnek tartottál, tartasz?

Tőle tanultam meg, hogy ne gazzuláljak soha senkinek, és soha ne alkudjak meg a körülményekkel. Kohán György szegény volt, mint Jézus Krisztus. Meggyőződése volt, hogy a beérkeztség a művész halála, mert utána már csak ismétli önmagát, mint pl. Rubens. Törekedett a sikertelenségre! Kerülte azokat, akik ki akarták emelni az ismeretlenségéből. Supka Magdolnának ezt írta: „...nagyon utálok a szakmabélit, nem azért mert tehetséges, vagy se, hanem mert igénytelenek, mint az elhagyott öreg malom patkányai. — Az a szellem, szerénység, tohonya, gondolkodás és feszültség nélkül — festegetünk, festegetünk, aztán majd lesz valahogy, — ez leköpni való”.

Hasonlóan ír Hamvas Béla az 1956 utáni időkről: „...egy év múlva már úgy éltek —, mintha semmi sem történt volna... Aki ezt elárulta az már nem hitvány és nem aljas és nem korrupt és nem nyomorult. Tovább élnek és énekelnek, festegetnek és szónokolnak és tanítanak. Tényleg semmi se történt?”

A Mester 1959-ben a Tornyai-plakettet, 1960-ban a Munkácsy-díj III. fokozatát, 1964-ben a Munkácsy-díj I. fokozatát kapta meg. Vásárhelyen 1938-ban, 1946-ban, 1956-ban és 1959-ben volt kiállítása. Ennek ellenére a legjobb Kohán-kutató úgy érzi, hogy a mester mellőzöttnek érezte magát. Mi az igazság?

Évtizedek során elfeledtek róla Vásárhelyen. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy nagyon beteg, a város vezetősége műteremlakást adott neki (1964), amely sok problémát okozott Gyurka bácsinak. A 4. emeletre kellett felhordani a szemet, a műterem huzatos volt és kifűthetetlen, nyáron pedig a beton falak a tetőtérben izzottak. A Munkácsy-díj I. fokozatának, és a Kossuth-díjnak (1966) az elnyerése — köztudottan — késve érkezik, mert Gyurka bácsi már minden reményét elvesztette, az agónia már nem volt messze.

Fiatalkorában, a 30-as években az európai művészeti válsága még nem volt olyan nyilvánvaló, mint ahogy az a 60-as évekre manifesztálódott. Nem találta a helyét ebben a kiüresedett világban, és nem látta a kiutat. Európát önmagát túlélte szellemi halottnak vélte.

Saját halálát mindazonáltal kegyetlennek és igazságtalannak találta 56 éves korában. Tisztában volt korai halálával. A koporsóra ráboruló gyászruhás öregasszonyt ábrázoló képét a 40-es években — fiatalkorában — festette. Ez az édesanyját ábrázolta. *Lelőtt varjú* (1963), *Halott* (1965) — ő volt. Mindig példázott az 56 éves korukban meghalt zsenikkel: *Beethoven* (57), *Debussy* (56), *Krúdy* (55) stb. Utolsó festménye semmi mást nem ábrázolt, csak egy hatalmas koporsót. Ez a teljes reményvesztésre utal. Korai halála, így kétszeresen is fájdalmas volt mindannyiunk számára.

Úgy érzem, a Mester turris eburneaban élt. Ehhez a gondolathoz kapcsolódik a következő kérdés: Hogyan vélekedett a művésztársairól?

Vigyázott arra, hogy ne nyilatkozzon, mert tudta, hogy ezt két nap múlva egész Vásárhely tudni fogja. Almási Gyulával (7) azonban kivételt tett.

„Nem vagyok hajlandó Almási Gyula Bélával egy gyékényen ámulni az őszi kispiacon.” — mondta. Úgy emlékszem, hogy volt rá eset, hogy semmit sem küldött be az Őszi Tárlatra.

MAJOR GYÖRGY

A PIANINÓN KOHÁN GYÖRGY: *BEETHOVEN* CÍMŰ ALKOTÁSA.

(DEBRECEN, 2012.)

A riport a Mesterrel való első találkozásoddal indult. Most — zenei nomenklatúrával élve — eljutottunk a con tristezza „zárótételhez”. Hogyan emlékszel vissza az utolsó találkozásotokra?

Gyurka bácsit az 1966-os tudóműtétje (8) után látogattam meg Gyulán, a halálos ágyánál. Úgy le volt soványodva, hogy a látványtól zokogni kezdtem. Beszélni már nem volt ereje, de mutatta az asszisztenseknek, hogy töltsenek két pohár bort. Koccintottunk — ettől elállt a sírásom.

Édesapád halálát követően, az Alföldi Galériának ajándékoztad a tulajdonodba került Kohán-képeket. Hány és milyen témájú kép került a galériába?

A következő négy kép donátora vagyok: *Hátakt, Szélmalmos táj, Tanya éjszakai viharban és a Napraforgók* (csendélet), mely a címloldalon színesben látható.

Kedves Gyuri! Nagyon szépen köszönöm válaszaidat, amellyel — hitem szerint — cizelláltabbá tetted Kohán Györgyről, és annak mecénásáról, a 15 éve elhunyt Major Gusztávról alkotott képünket.

Domokos Tamás

Hivatkozások

1. Glatz Oszkár (1872—1958) Budapesten, Münchenben és Párizsban tanult. Nagybányán alapító tag. Naturalista, posztimpreszionista festő, aki a mozgás- és az alakábrázolás mestere. Tanár a Képzőművészeti Főiskolán, Állami Nagy Aranyérem és a Kossuth-díj tulajdonosa.

2. Lyka Károly (1869—1965) művészettörténész, kritikus, festő. Münchenben, Nagybányán Hollósy Simon tanítványa. Itáliai tanulmányútja fordítja a művészettörténet felé. A Képzőművészeti főiskola tanára, kétszeres Kossuth-díjas.

3. Major Henrik (1889—1948) grafikus, karikatúrista, politikai rajzoló, festő. Tanára a Képzőművészeti Főiskolán Ferenczy Károly. 1919 után Európában és az USA-ban élt. New York-ban halt meg. Kohán Györgyöt párizsi tartózkodása alatt remekművek másolásával bízta meg.

4. Bernáth Aurél (1895—1982) festő, grafikus, művész-pedagógus, aki Nagybányán, Bécsben, Münchenben tanult. Expreszionista és absztrakt irányzatok követése után visszatér a nagybányai impresszionizmushoz. A Képzőművészeti Főiskola tanára, Munkácsy- és kétszeres Kossuth-díjas.

5. Medgyessy Ferenc (1881—1958) orvosi diplomát szerzett, majd Párizsban négy évig tanult festeni és formázni. A magyar szobrászat klasszikusa, Kossuth-díjas.

6. Gacs Gábor (1930) grafikus, pedagógus a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában. Hódmezővásárhelyen 1965-ben és 1968-ban volt kiállítása.

7. Almási Gyula Béla (1908—1975) festő, grafikus, aki Rudnay Gyula tanítványa volt a Képzőművészeti Főiskolán. Festészetére a szűk skála a jellemző. A háború után Kohán Györggyel és Kurucz D. Istvánnal a hódmezővásárhelyi művészeti élet egyik újjászervezője.

8. Erős dohányos volt. Koffán Károly 1965-ben készült fotója is ezt bizonyítja, amelyen Kohán György cigarettát tartó jobb kezére támasztja a fejét!

NEM CSAK A HANGOK VIADALA

Kónya Krisztina operanékes 2008-tól a Szegedi Nemzeti Színház magánéneke-se, közben magánének tanár. Vendégművészként több alkalommal fellépett a Deb-receni Csokonai Színházban, a Győri Nemzeti Színházban és a trieszti Verdi Szín-házban. 2009-ben Spanyolországban turnézott a Szegedi Szimfonikus Zenekarral. Repertoárja igen széleskörű: az opera és az operett-daljáték éppúgy megtalálható, mint az oratorikus művek.

*H*étévesen kezdett hegedülni, majd zongorázni tanulni. Mi vezérelte, hogy ének-művészként bontakoztassa ki tehetségét?

• Mióta az eszemet tudom, mindig is énekeltem, az út valahogy mindig egyenesen az éneklés felé vezetett.

Ének tagozatos általános iskolába és gimnáziumba jártam. 18 évesen a vásárhelyi Péczely Attila Zeneiskola tanára, Bátki Fazekas Zoltán - aki lassan már 10 éve a kollégám - készített fel a zenekonzervatóriumi felvételire, és végül D. Szécsi Edit növendékékként diplomáztam énekművész, -tanár szakon az SZTE Konzervatóriumában. A diploma után azonnal a Szegedi Nemzeti Színházba szerződtem, és azóta is tagja vagyok.

Szoprán énekesként kiváló zenei és művészi adottságainak köszönhetően igen változatos szereposztásokban lép föl. Melyik az a szerep, amely legközelebb áll Önhöz, és miért?

• Szerencsére a vidéki színháznál mindent tudni kell, és én nagyon élvezem, hogy többféle műfajban kipróbálhatom magam. Legközelebb mégis a romantikus operák állnak hozzám, azok közül is Verdi és Puccini hősnői. Mindamellet, hogy hangi adottságaim talán ezekre a szerepekre predesztinálnak a legjobban. Lelkületükben is ezek állnak hozzám a legközelebb.

Operanékesként másabb-e, s mivel másabb énekelni és színészként megjelenni a színpadon, mint operettben?

• Más típusú, összetettebb feladat operettet játszani. Itt az éneklés mellett ugyanolyan fontos a táncos és prózai színészi felkészültség, bizonyos szempontból megterhelőbb.

Amikor megkapta szülővárosától a Besenyei-díjat (2009), azt nyilatkozta „hiteles művész szeretne lenni”. Mit ért ez alatt?

• Azt, hogy hiteles legyen az alakításom és ezáltal a néző olyan élményt kapjon, amelyben néhány órára valóságnak érzi azt, ami a színpadon történik. Egy operaszerep nemcsak a hangok viadala, hanem ugyanolyan színészi feladat is, mint egy színdarabban vagy filmben, és az alakításnak hitelesnek kell lennie. Ki más is lehetne ebben

egyik legnagyobb példaképem, mint Besse-nyei Ferenc.

Mennyire lehet és mennyire tud azonosulni az eljátszott klasszikus szerepekkel, amelyek megjelenésükben másabbak, mint a mai, valóságos világ?

• Teljes mértékben, bár manapság a hagyományos rendezés kuriózumnak számít, egyre divatosabbak a „modernizáló” rendezések. Ezekben a történetet áthelyezik a mai korba - modern díszletek és jelmezek közé - és jó esetben csak a körülmények változnak.

Rendkívül dinamikus és magával ragadó egyéniség, kiművelt, szép énekhangjával nagy élmény a megjelenése. Milyen szerepekre vágyik?

• Mint eddig. Olyan, elsősorban operaszerepekre, amelyekkel azonosulni tudok és melyeknek a hangi adottságaim is megfelelnek.

Többször fellépett külföldön. Hosszabb távon foglalkozik-e a gondolattal, hogy elszegődjön, hisz magánénekesként lenne rá lehetősége?

• Mivel 10 hónapos a kisfiam, jelenleg nincsenek ilyen terveim. Maximum egy-egy rövid vendégszereplés erejéig.

Tervezi-e CD megjelenését? Milyen darabokat hallhatnánk az Ön előadásában?

• Már készült néhány operett és musical stúdiófelvételem, de ezeket elsősorban promóciós anyagnak szántam. Hosszabb távú terveim között szerepel egy operaáriákat tartalmazó CD, melyen az eddigi szerepeimből szemezgetnék.

A fellépések mellett tanít is. Mi a véleménye a világon közismertté vált Kodály-módszerről? Ma, mintha kevesebbet beszél-nénk róla...

• Magánének tanárként híve vagyok, hiszen jelentősen megkönnyítené a munkámat, ha a hozzám érkező, kamaszodó énekes jelöltek már megfelelő zenei előképzettség-gel rendelkeznének. Sajnos ez sok esetben nincs így, és ezeket a hiányosságokat később sokkal nehezebb vagy egyáltalán nem is lehet pótolni. Ez teljes mértékben kihat

a növendék további fejlődésére és akár az életpályája alakulására is.

A szakma és közönség egyaránt elismeri a művészi teljesítményét. Ezt számos díj is bizonyítja. Hogyan lehet sikeres karriert kibontakoztatni és a családi életet harmóniában megőrizni?

• Eddig viszonylag könnyű dolgom volt, hiszen a férjem is színházi ember - táncos - és pontosan tudja, hogy mivel jár ez a szakma. Mivel sokat dolgoztunk együtt, az otthoni együttlétek már nem a munkáról szóltak, könnyebben tudtunk „befelé” fordulni.

A kisfiunk megszületése óta kicsit nehezebb összeegyeztetnünk a munkát és a családi életet, de hiszem, hogy jó szervező-készséggel és néhány kompromisszummal hamarosan belerázódunk, és egyik sem fog csorbát szenvedni.

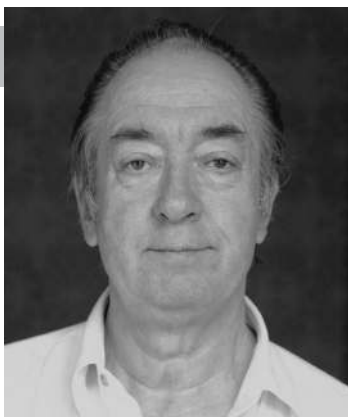
Sikeres és hiteles operanékesi életutat kívánunk!

*Benák Katalin
Fotó: Kocsis Judit*

LA TRAVIATA - VIOLETTA SZEREPÉBEN

MEZSGYÉN INNEN, HATÁRON TÚL Egy békéscsabai fotóművész Vásárhelyen

A Látóhatár jelen számával egy időben mutatkozik be gyönyörűséges táj- és portréfotóival a Németh László Városi Könyvtárban dr. Grin Igor elismert fotóművész, néprajzkutató, korábban a Békés Megyei Múzeumok igazgatója. Kiállításának címe: „Mezsgyén innen, határon túl. A Kettős-Köröstől az Erdélyi-középhegységig.”

Váradi Zoltán fotóművész írta egy helyen: „A vizuális alkotó tevékenység elismerten két legnehezebb területe a táj- és a portréfényképezés. Mindkettőben meg kell találni a fotográfált téma »belsőjét«, a majdnem intimitással felérő lényegét. Ehhez segítheti a fotográfust a kompozíciós biztonság és színes fotográfiai esetében a színrend. Dr. Grin Igor mindezek fölényes birtokában van, valamennyi fotója biztos kézzel formált egyedi látvány. Bármely munkáját nézzük a témában, érezhető egy-egy tájegység atmoszférája, levegője... Munkái esztétikai élmények, a technikai maximumnak köszönhetően pedig a legszebb magyar táj- és portréfotó hagyományokra emlékeztetnek.”

Martin Gábor Prima-díjas fotóművész pedig kiemeli, hogy „Grin Igor magasra tette a léceket a tájkép műfajában. Megszállott alaposággal elemezte, veszte ki ezt a műfajt. Képei technikájában gyakorlatilag manipulálatlanok, ami jelentősen növeli az »ábrázolási tisztaság« tudatát, érzetét, hitelességét. Érdekes irány ez a digitális korszak határtalan képszerkesztési lehetőségeinek kísértései közepette.”

De hát ki is valójában Grin Igor?

Ismeretségünk több, mint negyven évre megy vissza, amikor ifjú szegedi egyetemi hallgatóként naponta összefutottunk a Hősök Kapuja melletti kollégium folyosóján. Azóta nem sokat találkoztunk, de a szintén Békéscsabán élő dr. Domokos Tamástól, vásárhelyi iskolatársamtól és barátomtól tudtam meg, hogy Igor már régóta foglalkozik táj- és portréfotózással, és városunkban is bemutatkozik. Internetről ismertem meg munkáit, amelyek teljesen megbabonáztak. Így született meg e rövid írásom róla.

GRIN IGOR 1943-ban született Zágrábban. Szüleivel 1951-ben Mosonmagyaróváron telepedett le. Itt töltötte gyermek- és ifjúkorát. Korán indítást kapott a fotózáshoz. Mosonvár utcai házukban lakott Kiss Ödön zeneszerző-művész tanár is, akinek fotólaboratóriumában hívta elő első képeit.

A profi fotóssá válásáig még eltelt jó néhány év. Elvégezte a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának tanárszakát. Az egyetem elvégzése után néprajzisként kezdett dolgozni. Ilyen minőségben került a Békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumba. Időközben Szegeden

doktori, Debrecenben PhD fokozatot szerzett a népköltészet témakörében. A paraszti lét kulturális javai és tárgyi rekvizitumai rögzítésére mindennapos társává vált a fényképezőgép. A múzeum néprajzi osztályán fotólaboratóriumot is vezetett. Itt került kapcsolatba a fiatal Váradi Zoltán fotóművésszel, akinek munkássága nagy hatással volt rá. 1980-tól a néprajzi osztály vezetőjeként, később megyei múzeumigazgatóként működött. A múzeumban több neves fotóművész (Berekméri Zoltán, Kunkovác László, Váradi Zoltán) kiállítását is fogadta és támogatta.

Munkásságának elismeréseként a Békéscsabai Művészeti Társaság felvette tagjai sorába, és 2008-ban megkapta a társaság szakmai díját. Ugyanez év óta tagja a Békéscsabán működő Márvány Fotóműhely alkotói körének. Műveiről Banner Zoltán művészettörténész (2007) és Martin Gábor fotóművész írt szakmai méltatást a *Bárka* című folyóiratban.

Engedtessek meg egy festéssel kapcsolatos párhuzam. Én a szobrászkodás mellett tájfestéssel is foglalkozom. Tájképeimben főleg a mártélyi Tisza-part jelenik meg legtöbbször. A táj- és portréfotózás és a tájfestés rokon ágai a művészetnek, de közös gyökerük van: a természet szépségeinek megragadása és megörökítése. Amikor a 19. századi barbizoni festők kimentek a szabad természetbe, melyet előtört a fény, megszületett a plein air festészet. A francia impresszionisták tájképein jelent meg először a vibráló fényözön, az áttetsző levegő, amely forradalmasította a tájfestést. Valami hasonló érzés keríthette hatalmába Grin Igor is, aki felfedezte a természet szépségeit, fotóin rögzíti a táj különböző hangulatait. A ködös, párás hajnali levegőtől a szikrázó napsütésig, a vízben tükröződő fákig, széles skálán örökíti meg azokat az utolérhetetlen pillanatokat, amelyek elfogják az embert, ha szembe találkozik a természet megrendítő szépségeivel.

A festők hosszú órák munkájával érzékeltek azt, amit az objektív egy pillanat alatt rögzít. De mint Grin Igor mondja, szereti körbejárni a témát. Több felvételt is készít egy-egy részletről, amelyből kiválasztja azt, amelyik a legjobban kifejezi, amit látni akar.

Martin Gábor szavaival élve a „festőiesség és az új tárgyiasság asszimilációja, öszszeolvadása figyelhető meg képein, s úgy hogy mindezt... teljesen elszakadva teszi a 20. századi elődöktől! Nagyon mai módon értelmez, ábrázol, alkalmaz technikát! Ösztönös alkotó, akit egy belső irányító segít abban, hogy megtalálja azt a határt, ami a harmónia és az érzélgősség között húzódik. Az elmúlt években készített fotográfiáiból egyfajta állhatatos következetesség állapítható meg. A tájképein tapintható feszültség, vibrálás harmóniába rendeződik, amelyből összeáll stílusa. Legújabb képein kompozíció még letisztultabbá válását figyelhetjük meg. Ugye ismerjük a gondolatot: A legvégső kifinomultság: az egyszerűség!”

Befejezésül álljanak itt magának a művésznek a gondolatai: „Felettebb megtisztelő és erőt adó körülmény, hogy fotográfusi munkám nem maradt észrevétlen, s hogy mind a szakma, mind a közönség pozitív módon viszonyul képeimhez, kiállításaimhoz... Eddigi munkám során figyelmem a városkörnyék természeti értékeire összpontosult. Ennek köszönhetően a Körös-tájról több száz, kiállításra előkészített, az itteni kevésbé ismert, jellegzetesen alföldi tájképi szépségekre figyelmeztető színes képet alkottam. A fentiekben túlmenően megkerülhetetlenül releváns témának tekintem az itt élő emberek életének rögzítését, a szűkebb, békési pátria mindennapjainak nyomon követését.”

Ma már szabadfoglalkozású nyugdíjas, minden felszabaduló alkotói energiáját a táj- és portréfotó területén használja. Kedvenc témája a Körösök vidéke: erdők, ligetek, vízpartok. Örömmel dolgozott Békés megye számos élőhelyén, a Balaton mindkét partján, a Szigetközben, Zalában, de megfordult a Duna-Dráva Nemzeti Parkban, továbbá Szabadkígyós, Dég, Szarvas, Keszthely kastélyparkjaiban is. Fotográfusi munkálkodásának eredményeit egy sor kiállítás bizonyítja. Itthon és külföldön mintegy negyven egyéni kiállítást rendezett. Számos kollektív tárlaton vett részt, így: Battonyán, Békéscsabán, Pécsen, Mosonmagyaróváron, Békésen, Gyulán, Orosházán, Aradon, Nagyszalontán és Tarnowskie Góryban.

Vásárhelyi kiállítása június 6-tól tekinthető meg.

Kruzslíc István Gábor

GRIN IGOR: KÁRPÁTI TÁJ

GRIN IGOR: A FEKETE-KÖRÖS LÁTKÉPE

MINDENT EGY LAPRA...

Fekete Irén 1994-ben Hódmezővásárhelyen született. Érdeklődési köre a divattervezés, festészet, filmezés, fotózás és nyelvtanulás. A Németh László Gimnázium és a dániai Folk Highschool tanulmányait követően jelenleg a Békéscsabai Kós Károly Szakképző Iskolában tanul fényképész-, és fotótermék kereskedő szakon, hogy megalapozza jövőjét, egyetemi tanulmányait. Az életre szóló szakmai, művészi ambícióit a fotói és eredményei bizonyítják...

► Középiskolás diákként hogyan jutottál ki külföldre tanulni?

Már a gimnázium első osztályában elkezdtem keresni olyan ösztöndíjakat, amelyekkel ingyen vagy nagyon kevés önköltséggel, 15-16 évesen kimehetnék külföldre. Mindig érdekelt más országokban az élet, a kultúra, az emberek, és utazni is nagyon imádok. A keresés elején gyorsan elkeveredtem, mert semmit nem találtam, amire a pénztárcánk is rábólintott volna. Az igazi lehetőségről egy barátnőmtől hallottam, akinek a nővére volt kint fél évig tanulni a dániai Ribe-ben, majd a barátnóm, aki egy évvel előttem ment ki, így ő segített.

Az iskola, ahol voltunk, alapvetően semmi olyan tárgyat nem oktatott, mint egy átlagos középiskola Magyarországon. Ezt már a neve is jelezte: Folk Highschool, vagyis Népközépiskola. A diákok különböző sport, művészeti és egyéb tehetség-gondozó tárgyak közül választhattak, az iskola pedig a tanulást a legmodernebb felszereléssel biztosította. Az én főtárgyam először a festés volt, ám egy hónap után átmentem divattervezés szakra. A mellék-tárgyaim között szerepelt a filmezés és vágás, concept art, filmklasszikusok, és még sok-sok rajzolásal kapcsolatos workshop. Ami meghatározó volt számomra a divattervezés és a festés mellett, az a divatfotózás, ami az utolsó hónapunkat töltötte ki. Az első ilyen fotózáson fogalmazódott meg bennem, hogy ez lesz az, amivel az egész életemben szeretnék foglalkozni. Hatalmas lökést adott a támogatás, és a képeimről alkotott jó kritika. Innentől eldőlt, hogy mindent egy lapra fogok feltenni, akárhogy is alakulnak a dolgaim.

► A hennafestés módszerének elsajátítására mi ösztönzött? Mi a hennafestés lényege?

A hennázás egy nyári munka kapcsán került az utamba. Megtetszett. A henna maga egy gyógynövény, amiben nagyon erős mélyvörös festékanyag van, amit többek között hajfestésre is tetoválásra is használnak, de gyógyszert is gyártanak belőle. A festékport, amit bármelyik herbal- vagy bioboltban meg lehet venni, vízzel kell elegyíteni (bár sok recept máshogy írja, nekem nem működtek), kétharmad arányban és egyharmad hennaport kell hozzáadni, és ezt pépes, tejfölös állagúra összekeverni, csomómentesen. Erősen

ajánlott hozzáadni egy csepp citromlevet is, és két-három csepp eukaliptusz olajat is, hogy tökéletes legyen az egyveleg. A kész keveréket hagyni kell állni kb 5 percet, aztán lehet is a bőre vinni. A festést kihegyezett hurkapálcával a legegyszerűbb csinálni. Miután a mintánk kész, nem szabad belenyúlni vagy víznek érni minimum egy órán keresztül, de minél tovább, annál jobb, ugyanis annál tovább fog a bőrön fent maradni. Átlagosan egy-három hétig van rajtunk, és közben folyamatos kopással fakul a festés színe és szép lassan eltűnik. Pont ezért jó, mert az ember nem vállal a hennatetoválással kockázatot, ugyanis ez lekopik.

A Balatonon diákmunkás hennafestőként dolgozhattam. Először nagyon féltem tőle, hogy nem fog menni, mert a mintát, amit az ügyfél kiválaszt a katalógusból, gyorsan és nagyon pontosan kell felfesteni a bőrfelületre. Mi lesz, ha nem tetszik neki? Szerencsére elégedettek voltak. Azóta itthon szoktam magamra és néha barátokra tetoválni hennával.

► A fotózással mikor és milyen körülmények között kerültél kapcsolatba? Milyen témákat szeretsz megörökíteni és miért?

A fotózáshoz mindig éreztem, hogy valami köt, azonban jobban foglalkozni, csak a dániai utam után kezdtem vele. Ekkor tudatosult bennem, hogy ha tényleg akarom, akkor komolyan kell vennem. Persze egészen kicsi korom óta fényképeztem. Mindig kikönyörögtem - még ha nagyon egyszerű fapados kis gépet is - egy sajátot. Így mindig volt fényképezőgépem; amit a család kinőtt, azt megörököltem vagy karácsonyra kaptam sajátot. Így került a kezembe mindig egyre jobb és jobb gép.

Kedvenc témám igazából nincs, de ha ki kellene emelnem, akkor a portrét, makrót, és a divatfotókat mondanám. Szeretem az életképeket is és a természetet is. Újabban kifejezettem megkedveltem a sportfotózást is, pedig mindig azt hittem, hogy ez sosem fog megtörténni. Azonban az első kosárbajnokság fotózása után teljesen megváltozott a véleményem e témával kapcsolatban. Ezeket a témákat mondhatjuk hálásnak is, ha a rajtuk szereplő személyeknek tetszik a kép, akkor nagyon jó érzés látni, hogy tényleg örülnek és a munka nem volt hiábavaló. Nem mellesleg, a fotózások mindegyikén nagyon jó a

hangulat is. Szeretem az embereket ábrázolni. A kapcsolatukat a világgal, a hangulataikat, és azt ahogy ők látnak vagy érznek — átvenni az én látásmódomba — a képeken keresztül.

► Milyen eredményeket értél el?

Többször lehetőséget kaptam arra, hogy kiállításokon mutatkozzak be a pályázatokon keresztül, melyeken néha helyezést is elértem. Ahol nem voltak helyezettek, ott bemutatták a képeimet. Ezeket mindig óriási dolognak érzem, ezek az eredmények hajtanak igazán előre. Legnagyobb motiváló erőnek azt érzem, amikor a szakma elismert fotósaitól pozitív visszajelzést kapok ilyen formában. Eddig az alábbi eredményeket értem el:

2011

Három Hét Galériában, Budapesten kiállítás

Science Caffee különdíj, Szegeden kiállítás

2012

Mit jelent számodra a mezőgazdaság? - Aktuális mezőgazdasági feladatok, 18 éven aluli kategória 1. hely, Hódmezővásárhelyen kiállítás

Lovas rajz- és fotópályázat „Pompás díj”

MINI Space International „All Together Now” Legjobb 11 kép között NFH Székházában kiállítás

Egy csepp meglepetés - Budapest WESTEND City Centerben kiállítás

Háziverseny - Szeged képeslap témájában - 2. hely

Három Hét Galéria II. Hommage pályázat, Budapesten a galériában kiállítás

2013

Az Indafotó „Zajlik az Élet” című fotópályázatán kiválasztva

► Jövőképed hogyan látod most?

Jövőre befejezem a fényképészeti képzést és egyetemre jelentkezem, melynek érdekében mindent megteszek, hogy felvegyenek. Ahogy mondják, az embernek több lábón kell állni, én is így tervezem. Először a fényképészet, aztán egy szubjektivebb dolog. Egyetemre külföldre szeretnék menni; Ausztriába vagy Nagy-Britanniába, de ha oda nem sikerül, akkor itthon, Budapestre.

Megpróbálom a lehető legtöbbet hozni magamból.

Benák Katalin

FEKETE IRÉN
TÜKÖR ÁLTAL — A VÉGTELENBE — MODELL

KASZA MARI MOSOLYA

7sten háta mögötti, aprócska település volt Körtyvélyes. Vertfalú, fehérre meszelt házaiban néhány százan, ha éltek. Egy-két módosabb gazdát leszámítva, cseléd népek laktak ott, akik kevéske fizetségért még a gyermeküket is elállították szolgálni. Mire felnőtt ember lett belőle, megszokta már, hogy „más keze-lába”. Békesen tűrte hát a sorsát egész életén át, nem lázadt soha semmi ellen.

Évszázadokon át csendesen folydogált a falubeliek élete, akárcsak a közelben kanycsörgő Tiszának a vize. A falut idegen szemek elől elrejtették az ártéri erdők, így aztán a körtyvélyesieket elkerülték a háborúk, elkerülték a nagy történelmi változások. Harangozni is csak ritkán harangoztak. Néhány lakodalmat, keresztelőt, temetést leszámítva, hosszú időn át nem történt semmi említésre méltó a faluban.

Ma délelőtt azonban megszólalt a templom lélekharangja. Olyan jajgatva kondult, hogy abból már tudni lehetett: valakinek az életét magához vette a Teremtő. Mire beértek a földesurak az emberek, Kárpás Teri néni, a falu bábája és kerítőasszonya körbefutva a falut, azt kiabálta, hogy Kasza Mari vízbe ölte magát. A halászok találtak rá a Tiszán, ...lent, a Hínárosnál. A vasárnapi ruhája volt rajta.

- Az nem lehet – üvöltötte Talyigás Palkó –, az nem lehet! – És kezébe temette az arcát, úgy zokogott. Aztán meg leborult az útmenti fészület elé és mint, aki megzavarodott, az öklét az égre emelte: - Miért hagytad, Uram?.. Miért hagytad?.. – Mintha Kasza Mari legalábbis az ő menyasszonya lett volna.

No, persze, lehetett volna... Ha Kasza Márton neki ígéri oda a lányát, Marit, nem pedig Menyhárt Boldizsárnak, a falu legmódosabb gazdájának. Akkoriban még

Körtyvélyesen is a vagyon volt az úr! Ha a szép lányt a gazdag ember megkérte, annak adta az apja. A lány pedig beletörődött, az esküvő után meg hozzászokott az urához, hiába húzta a szíve máshoz. A szülők és a rokonok gondosan ügyeltek az esküvőig a leány tisztességére. Mert így vagy úgy, de a házasságból nekik is hasznuk származott.

Kasza Marinál is rendben lett volna minden, ha nem a szívére, hanem az észére hallgat.

- De a szívnek nem lehet parancsolni – suttogetta Bodor Zsófinak, az unkahúgának, az aratóbál utáni hajnalban, amikor Zsófi is ott aludt náluk. Kisgyermek koruk óta mindig egy ágyban aludtak, mert vendég fogadására nem volt lehetőség Kaszáéknál, és olyankor a lányok még a titkaikat is megbeszélték egymással. Így történt ez alkalommal is, pedig elmúltak már tizenhét évesek. – Amikor megláttam Talyigás Palkót – ragyogott fel Mari szép, halovány arca az ablakon bevilágító telihold fényénél -, úgy éreztem, hogy menten elgyengülök. Acélkék szeme folyton rám nevetett, és a tekintetéből valami huncut, kislíus derű áradt. Képzeld, nevetgélve körbevették a marokszedő lányok, de ő csak nekem boldogult. Érted Zsófi...? Nekem! Megérzi azt egy lány, ha tetszik a fiúnak.

- Bátorítottad...? – kérdezte rosszállóan Zsófi.

- Nem! Dehogyan...- rázta meg a fejét Mari -, nem kellett őt bátorítani. Egy alkalommal, amikor nem volt a közelünkben senki, hirtelen magához húzott és megcsókolt. Beleszédültem én abba a csókba, és visszacsókoltam. Nem tehettem mást. ...Azóta is arra vágyok, hogy erős, ölelő karjaiba zárjon – sóhajtott. - Azt hiszem, ezt nevezik szerelemnek – nézett az unokahúga arcába, aki nemetszése jeléül a fejét ingatta. - Tudom, hogyne tudnám – mondta sietve -, mi nem lehetünk szerelmesek. ... Különösen akkor nem, ha odaigérték a kezünket valaki másnak.

Mondd, Zsófi, mit tegyek?.. Szeretem ezt a fiút, ...nagyon szeretem!

- Verd ki a fejedből, amíg nem késő... - szorította meg Zsófi bátorítón Mari kezét. - ...Mert nagy baj lesz belőle.

- Nem tehetem – suttogetta -, elhagy az erőm, ha Palkó a közelemben ér. Éreztl már ilyet?..

- Még nem, de nem is szeretnék. Agyonütné az apám, ha megtudná – nevetett fel kényszeredetten, és idegesen beletúrt hosszú, barna hajába. – Engem Kocsis Gáborhoz adnak feleségül. Én nem keresem a szerelmet, megelégszem azzal, amit majd Gábortól kapok. Neked is így kéne...!

- Ma hajnalban, amikor felkért táncolni Menyhárt Boldizsár, a leendő férjem – rázkódott meg Mari -, végigfutott rajtam a hideg, ahogy hozzám ért. Gondolj csak bele Zsófikám, egy életet úgy leélni valakivel, hogy közben irtózol tőle!.. Talyigás Palkó még tánc közben is úgy tartott, mintha legalábbis egy kisasszony lennék... Olyan könnyedén, olyan finoman, mint aki igazán szeret. Vele akár a világ végére is elmennék – sóhajtott bele az éjszaka csendjébe.

Zsófi erre nem tudott mit mondani. – Aludjunk! – javasolta. – Holnap korán kell kelni.

Hetekkel a bál éjszaka után, amikor Bodor Zsófi megtudta, mi történt, azonnal elrohant Kaszáékhoz; sírva ölelte át Mária néni, és Márton bácsit, a két öregot, hogy megvigasztalja őket. Nagy tragédia Mari halála a számukra. Későn adta nekik a Teremtő, és túl hamar vette magához.

- Jaj, Istenem! Jaj, Istenem! Hová tette ez a Mari az esztét? ...Pedig hogy figyelmeztettem!

Úgy feküdt az agyán Mari a szobában, mintha csak aludna. Gyertya égett az ágy támláján, a fejénél.

- A fénye majd bevilágítja neki utat a másvilágon – mondta sírdogálva Mária néni -, hogy Istenhez haza találjon!

- Bűnös vagyok!.. Nagy az én vétkem!.. – szólalt meg az öreg Márton háborogó lelkiismerete zokogva. – Nem tudom, hogy megbocsájtja – e majd nekem odaát a lányom, amit ellene vétettem? ...Hiába kérte, hogy vonjam vissza Menyhárt Boldizsárnak adott szavamat, mert irtózik tőle; felháborodásomban elkergettem a háztól. ...Ki hallott már olyat, hogy egy apa megmásítsa az adott szavát?! Ilyen nem történt még a faluban. Nagyon szerettem a lányomat, mert ő volt az egyetlen kincsünk..., a szemünk fénye..., a mindenünk..., de nem hozhattam szegyenbe a családjunkat.

Ez a bolond lány meg akkor Talyigás Palkóhoz ment, hogy együtt visszatérve, áldásomat kérjék közös életükre. Nem voltam eszemnél, mert felkaptam a vasvillamat, és azt kiabáltam: takarodjatok előlem! Én akkor annak örültem volna, ha Mari egyedül jön be bocsánatot kér, nem pedig azzal a gyalázatos Palkóval, aki elbolondította. Ez azonban nem volt elég!..

- Mit csinált még Márton bácsi? – kérdezte megrökönyödve Zsófi.

- Magamat akartam felmenteni: nehogy az a vád érjen, hogy nem vigyáztam eléggé a lányomra. Elrohantam hát Menyhárt Boldizsárhoz, és hamarjában elmondtam neki mindent. Az meg úgy fölmérgelte magát, hogy azt hittem, menten megüti a guta.

EGY EMBERRŐL SZÓLVA!

„Megölöm a gazembert! – ordította. – Megölöm azt a nyavalyás Palkót! – Majd azt kiabálta: - Ráküldöm a perzekutorokat. Ott fog majd megdöglenni a szegedi tömlőben.” Aztán fölnyergeltette a lovát, és elvágtatott a perzekutorokért.

Kasza Márton ráborult Mari tetemére: - Bocsáss meg kislányom, bocsáss meg! Nem ezt akartam. Én a legjobbat szerettem volna. De neked a gazdagság helyett a boldogság kellett. Én sem voltam boldog soha. De azt hiszem, anyád sem. Mégis itt vagyunk, élünk. Nélküled már ennek sincs sok értelme.

Egyszer majd talán minden megváltozik... Egyszer majd talán a lány választhat férjet magának.

Zörgettek az ajtón. Talyigás Palkó érkezett.

– Hogy mersz idejönni! Te..., te...! – förmedt rá az öreg. – Azok után, amit tettél?

– Mi az én bűnöm a magáéhoz képest? ...Az, hogy beleszerettem a lányába?

– Elcsavartad a fejét, összezavartál mindent! ...A dolgok megszokott rendjét, menetét. És a lányomat is örökre elvetted tőlem!

– Maga üldözte halálba! Ha hozzám adta volna, még máig is élne, szegény! De maga vasvillát emelt ránk...

– Ne veszekedjete már! – kiáltott rájuk Mária néni. – Van nekünk enélkül is éppen elég bajunk!..

– Nem veszekedni, búcsúzni jöttem én. Maritól..., maguktól! Örökre elmegegyek a faluból. Nincs nekem már itt keresnivalóm!

Kintről láрма hallatszott be. Mária néni kinézett a szoba utcai ablakán. – Megjöttek a perzekutorok, téged keresnek Palkó! Megvárjuk, amíg odébb mennek. ...Aztán futás, hogy elérd az ártéri erdőt!

– No, igyekezz már! – szolt rá az öreg is megenyhülve. – Nem venném a lelkemre, ha veled is valami baj történne!

Mária néni kinyitotta az udvarra nyíló ajtót: - Isten áldjon meg, fiam! – simította meg az üldözött karját.

Kint már erősen alkonyodott, a gyümölcsfák közé bevette magát a sötét. Palkó lassan kiosont a házból és a szilvafák alatt futásnak eredt a nádas irányába, hogy minél előbb elérje az erdőt. Mindhárman elnehezült szívvel, sóhajtva néztek utána. Az öregasszony még állt ott egy darabig, majd meggyújtotta a szobában a petróleumlámpát. Amikor mindhárman a halottra néztek, úgy tűnt nekik, mintha mosolyogna.

Zsófi búcsúzóul még megölelte őket, és elindult hazafelé, a porcsinos úton.

Fehér József
Fotó: Grin Igor

Amikor nem találok a szavakat, keresek egy idézetet. Sok alkalommal – legyen az egy műsor bevezetése, egy kérdés felvetése -, így jelen esetben is, amikor Fehér József költőről, íróról, a Magyar Kultúra Lovagjáról kívánok pár gondolatot papírra vetni. Az idézet így szól: „Ne tégy soha semmit mással, amiért gyalázat érhet, még titokban sem, mert a szemérem önmagad előtt még inkább kötelez.” (Püthagorasz)

A minap ismét átolvastam a 2008-ban megjelent Nap és szív c. kötetét. Az előszót Simai Mihály József Attila-díjas költő írta, aki így fogalmaz: „Nemes, kifinomult, szép-ívű próza ez, lesznek bizonyára, akik túl szépnek fogják találni”. Amikor ilyen jellegű gondolatot olvasok, először egyfajta félelem lesz rajtam úrrá. Félelem azért, mert tudjuk, tapasztaljuk, hogy ebben az egyensúlyra törekvő világmindenségben vannak olyan erők, melyeknek nem érdeke olyan emberi egyetemes értékek megmutatása, melyeket a szép, nemes szavakkal jellemezhetünk. Később megrendültséggel teli bizakodás vált fel. Hiszem ugyanis, hogy amíg megjelennek olyan könyvek, melyeket túl szépnek tartanak, s lesznek olyan alkotók, akik írnak ilyen műveket, addig van még remény! Van remény, hogy nem csak a gyorsan fogyasztható ételeket, műsorokat hagyjuk majd örökölni unokáinknak!

Irodalom iránti szeretetét szüleitől, a nehéz paraszti munkához szokott gazdálkodóktól örökölte. Téli esteiken, petróleumlámpa fényénél a székkutasi és a békéssámsoni tanyavilágban, ahol gyermekkorát élte, gyakran felhangzott a vers és a mese! Bizonyára ez is közrejátszik abban, hogy tízévesen – egy iskolai dolgozatban – határozottan kifejti, hogy író akar lenni. Első verseit a Bethlen Gábor Gimnázium osztályújságja közli. Tisztelettel emlékezik vissza főiskolai éveire, Dr. Grezsa Ferenc és Ilia Mihály tanár urak szakmai segítségére, bátorító, irányadó szavaira. Ekkortájt már publikál nem egy megyei, ill. országos napilapban, folyóiratban. 1999-től 2004-ig Maroslelén közművelődési vezetőként és művelődésszervező-könyvtárosként tevékenykedik. Innentől kelteződik barátsága – az írás elején idézett - Simai Mihály költővel.

Fehér József alkotótársam felvállalta, hogy ő szépen ír. Mondhatnánk, hogy aki magyarnépművelés szakon végzett, nem is cselekedhet másként. Mégis, hány olyan embertársunkat ismerjük, aki feladja a szépséget, a tisztát, a becsületet, és behődöl az aktuális, divatosnak, modernnek titulált életmódnak! Úgy tűnik, hogy Fehér József arra született, arra rendeltetett, hogy minden korban a szépséget, a tiszta emberi kapcsolatok értékét rajzolja meg írásaival. Szülei agronómusnak vagy orvosnak szánták, de mindössze 24 éves, amikor már a megyei lapnál van alkalmazásban. Jó iskola ez neki, ahol megedződik, megerősödik becsületében, emberszeretetében, és nem utolsósorban - hétköznapiak éppen nem mondható körülmények között - megismerkedik párjával, Erzsikével, akivel a mai napig mennek az Úton. Az említett körülmény, egy névelírás, ugyanis Józsi egy riport kapcsán tévesen írja le Erzsike vezetéknévét. Lovaggá avatására szervezett ünnepi műsorban ízes magyarsággal meséli el az esetet, és még bele is pirul, ahogy felidézi. Még ennyi év után is szégyelli a történeteket, zavarban van, bizonyítékát adva a bevezetőben olvasható Püthagorasz-idézetnek! Írásai telve vannak a szeretni valakit, a szeretetet fogadni, az emberi egymásra találás megrendítő, olykor szívszorító pillanatainak ábrázolásával. Milyen hatalmas hit, alázat az, mely ennyi, az újságírásban (a már említett *Csongrád Megyei Hírlap*, majd később, a *Vásárhelyi Tükör* munkatársa, főszerkesztő-helyettese, a *Vásárhelyi Krónika* alapító főszerkesztője) eltöltött évtized után is megőrizte azt a tisztességet, alázatot, őszinteséget embertársai és az irodalom irányában, melynek eredményeképpen folyó év januárjában (egyetlenként Csongrád megyéből) megkapta a Magyar Kultúra Lovagja címet! Budapesten, a Hagyományok Háza épületében rendezett ünnepség keretein belül kapott hasonló elismerést Kányádi Sándor Kossuth-díjas költő és Böjte Csaba ferences rendi szerzetes. A címet – ahogy az indoklásban elhangzott -, a kortárs irodalom terjesztésében, fejlesztésében és népszerűsítésében tett szolgálataiért kapja.

Egy helyen így vall kötetéről: „Ha most valaki megkérdezné tőlem, hogy melyik kötetemet szeretem a legjobban, azt válaszolnám, hogy úgy vagyok ezzel én is, mint az egy szeri szülő, amikor a gyermekeiről kérdezték. Hiába volt tíz gyereke neki, egyiket sem adta oda a gyermektelen gazdag embernek. Mindegyiket nagyon szerette. Az *Üvegcserepek* című novelláskötetemet azért szeretem, mert benne van szüleim, nagyszüleim élete és az én gyermekkorom; gyermekverses kötetemeit azért szeretem, mert a fiaimnak írtam, *Üzenet* című verseskötetem tartalmazza költői üzeneteimet, hitvallásomat, az emberek iránt érzett szeretetemet. A *Könyörtelen szerelem* című regényemben viszont már a kicsinyes hatalmi torzulásról és az emberi félelmekről fogalmazom meg gondolataimat. A második novella kötetemben elsősorban az emberi kapcsolatokról, a szerelemlről, a hűségről, a csalódásról és a kiszolgáltatottságról írtam. Az élet egy-egy töredékét mutatom be, tükröt tartva a valóság elébe”

Pár nappal ezelőtt még egy kitüntetés, felnőtt és gyermekirodalmi munkásságáért Kláris Nívódíjat kapott! Kívánom, hogy töretlen alázattal és jó egészséggel vigye továbbra is a magyar irodalom zászlaját, írjon szépen, szépeket, mindannyiunk épülésére! Szükségünk van rá!

fényesi Tóth János

FEJÉR CSABA KÉPEIRŐL

A pont: a körző hegyével körültagogatott semmi.
A vonal: az már egy történet.
Lehet lágy, lehet ívelő, lehet szaggatott vagy éppen megtört, máskor pedig lehet egy határozott irány.

A folt: kiterjedés.

Vagy éltet, vagy elfed valamit.

A szín: A belső világ.

Mit fogadok be, miként reflektálok a környezetre. Rejtőzködni vagy tündökölni. Ez a nagy kérdés a színeknél.

A tér: Az illúzió.

Mekkora? És Mennyi? Ki tudja ezt?

Az anyag pedig az igazi színpad mindehhez.

Megjelenik, majd félve balra el.

Általában!!!

Fejér Csabánál azonban mindez átlényegül. Minden más-ként van.

A pont csak a mű megszületése után kerül elénk, akkor is csak elméletben, hiszen a pont a kijelentő mondat vége. Amikor már minden a képen van, és kell, és érezzük is, hogy ide a pont illik, mert minden rendben lezajlott. Ereszkedő hangsúlylyal ezen a hétköznapon is megláttunk valamit. Láttunk egy csodát megszületni, de várjuk a következőt, hiszen már értelmet nyert; beteljesedett. Nem lehetett másként.

A vonal Csabánál figyelem.

Nem öntörvényű, pöffeszkedő zsarnok, hanem alázatos segítőkész barát.

A létezés bizonyítéka. A felületen megjelenik, hogy milyennek teremtődött, milyen érzést, indulatot keltesz bennem mint megfigyelőben, és bocsánatos bűn, vagy egyenesen elvárható, ha még a tükör is reflektál. Nagy dolog, ha a mű meglátja és felismeri önmagát. Ráadásul, tetszik is neki, amit lát. Nagy bölcsesség kell ehhez.

A folt, a mérnöki precizitás Csaba képein. De minden folt-nak van története, van határa, van viszonyrendszere.

Van nagysága, van durvasága és félelmetesen anyagszerű, de anyagszerűsége ellenére egy áttetsző lepel, hiszen nemcsak önmagáról szól, hanem a teremtés igazi betűformáit olvashatjuk a foltok által a képeken.

Elvégeztetett. Minden a helyére került.

A szín - pont Csabánál - a legkésebb bizonyíték arra, hogy ha célunk van a világon, s ezt a célt becsületesen tiszta eszközökkel el akarjuk érni, akkor eszközt is kapunk hozzá. Nem akadály, ha valaki a hétköznapok során szintévesztő. Attól még lehet látó, amikor ünnepel vagyis alkot.

Ezek már nem is színek - maga az élet, maga a teremtés.

A tér pedig Csaba képein: ha kell, akkor közel van és valóságos; ha meg ugyanaz a tér egyszer csak szemernyi esélyt lát a menekülésre, akkor hirtelen elillan, mintha nem is lett volna ott soha. Hallhatóan tűnik el, de csendesen, hogy a szívünk is beleszavardjon. Álom és valóság ugyanaz a táj. Hol is vagyunk? - ez tényleg igaz?

Minden teremtett világot a főstő magában újra teremt és láttatja és érezteti, hogy ez így jó volna. Negyedik nap. Minden kételyünket eloszlatja; megérkeztünk, s fogadnak bennünket, hiszen a vendéglátók is mi vagyunk.

A teremtett világ ilyen. A teremtett ember ilyen. Maga a teremtés ilyen. Itthon vagyunk, ez az igazi otthonunk. És a teremtésben a teremtők felismerik és megbecsülik egymást, az idegent pedig szívesen fogadják.

Egyébiránt Fejér Csaba színei egy klasszikus tanmese a szintévesztésről.

Csaba a közlekedési lámpánál arról tudta megállapítani, hogy melyik a piros – állítólag -, hogy az fölül van.

Ennek ellenére mértani pontossággal helyezte el minden egyes folt rezgésszámát (színét) a felületen, úgyhogy annak a rezgésszámnak az összes felhangja is szerepelt a képen.

Létrejött az összhangzat és kialakult az ellenpont, helyére került a felütés, a billentés pedig pazar és egyedülálló.

A szférák zenéje így kottázható le, a következő nemzedékek számára, utánozhatatlan harmóniák megoldási kódját megadva. A színekből épített katedrális azonban lehetne légvár.

Csabánál azonban nem az.

A tér ismerete, a logika gyönyörűsége nem veszik el csak azért, mert most a festék az információhordozó. A megfogalmazás igazibb a szívverésnél.

Egy tanya az agyag és mész, egy bicikli az küllő, rozsdás és vas. A hó az lepel, az út pedig sár. Ráadásul a tanya az öregszik, a bicikli az tekerhető, vagy falnak támasztható, a kisszék és a vödör pedig nagyapám és nagyanyám.

Hívebben tükrözik ezek a tárgyak az ő életüket, mintha tíz tehetséges más festő versenyezve készítené róluk egy-egy portrét.

De ha egy hal van a sámlyn, az nem véletlen. Ha egy villa hegye fénylik, az belénk hasít.

Hiszen a dolgok többet jelentenek önmaguknál.

S már csak a szünetről nem beszéltem.

A képeken is van szünet, ahogy kell. Meg Csaba életútjában is vannak kihagyások, ahogy kell. Egy hordóból sem lehet a bort csak úgy folyamatosan kiszívni, ha időnként nem töltjük fel.

Szóval az életképek.

Nagyon kell ismerni az életet, hogy az élet képei ilyen metsző pontosságú, meghökkentő, de a szavunkat elnémitő hatású legyenek.

Szépség, jóság és igazság ösvényét fedezhetjük fel a képeken a szerénységgel karöltve, de ha jól figyelünk, akkor ezek az utak belőlünk indulnak és belénk vezetnek vissza.

Így szívszorító érzés látni a múzeum falán keretbe foglalva jóapám műhelyét Csaba keze által varázsolva. Ott az ablak, ott a köszörű, meg ott a lámpa. Ott a fény és ott a homály. Sorsa van a fénynek, sorsa van a homálynak. És sorsa van a mesternek a tárgyak mögött. A személyes tárgyak átlényegülnek, s a megváltás élménye elérhető lesz általuk.

A mások által tanult vagy leírt megváltás jelenik meg előttünk. 120 x 90 cm. De ez a megváltás nem egyedi - Csaba sok képén hasonló módon átélhető. Természetes, hogy ez a megváltás is számárháton jön és egyszerűen, de másként nem is jöhetett. Csak itt a megváltás a közelünkben történik és megfogható. Bizonyító erejű, hiszen nap mint nap újból és újból miénk lehet az élmény.

Pedig csak pont, vonal, folt és szín. De mint tudjuk Fejér Csabánál mindez egy kicsit másként van.

Gyerekkorom egyik meghatározó élménye, hogy látok egy közepesen kopott biciklit, rajta egy nyáron is sokszor kucsában tekerő emberrel, aki ráadásul a csomagtartón valami érthetetlen, de mindenképpen fölösleges dolgot cipel és úgy összességében megmagyarázhatatlan ez a jelen-ség, hiszen túl bizarr a helyzet és túl nagy ott hátul az a teher. Volt ott kopott doboz, szakadt szatyor, néha fonott kosár. De a legérthetlenebbek azok a lapos valamik voltak, amiken legtöbbször lecsorgott fehér festéknymok voltak láthatók, és madzaggal vagy derékszíjjal voltak összekötve.

Nem is tudtam akkor, hogy ez a látomás, mennyire hozzátartozik az élet gyökerének megértéséhez. Az emberré válás ugyanis valahol itt kezdődik. Valamit meglátunk, valamit akarunk mondani, valamit akarunk csinálni. Megszállottként kutatjuk a múltat, megszállottként akarjuk megérteni a jelent, s megszállottként meg is akarjuk védeni az értékeket, hiszen fontos számunkra a jövő. S tesszük ezt akkor is, ha csupán egy kézlegyintést kapunk, s tesszük ezt évtizedeken át, mert egyszerűen nem tehetünk mást.

Csabának legalább húsz évébe került, hogy meglássa a világ, igaza van. De el kell ismerni, nehéz volt megérteni őt. A költők és a zenészek munkaeszköze a gondolat és a lélek. A festőnek meg ott van a festék, amivel ugyanazt a saras, rögzős, látszólag sehova nem vezető utat kell bejármia, amit gyakran a képein ábrázolt. Persze még mindig nem világos, hogy hol is kell keresni az igazi értékeket Csaba képein. Talán nem is tudjuk meg soha. Mint ahogy egy Pilinszky-vers olvasása közben is csak sejtjük a titkokat és érezzük az Istennel való párbeszéd minden gyötrelmét. Vajon mi lehet a szépségen túl? Amikor az alföldi táj végtelenjét látom a képen, bibliai gondolat jut eszembe.

„Vagyok az út, az igazság és az élet.”

Időnként azonban a hétköznapiakon is megtapasztalhatjuk e ki nyilatkoztatás lényegét és irányultságát. Mert a színek vagy a szavak eltéphetetlenül szilárdak és erősek, no meg statikusak, hogy közben célt mutassanak és követésre ösztönözzenek. Nekünk, a mindennapok átélőinek nemcsak ígére, színekre és álmokra van szükségünk, hanem tapasztalatokra is. A megtapasztalás okán érezzük meg a gyökereinket, a megtapasztalás okán kerülnek helyére a dolgok és válnak hitelessé a történetek. A megtapasztalás hatalmas ajándék. A megtapasztalás nélküli világ üres. De Fejér Csaba művészete egy igaz megtapasztalás. Az út megnyílik, a táj befogad.

Tudom: utat, tájat, embert fest más is. Akkor mégis mitől válik egy alkotás Fejér Csaba-képpé? Mit tud még ez az ember? Mit tud még, amitől ilyen lenyűgöző? Nézzük csak meg a képeit, s rájövünk, hogy mi emberek milyen végtelenül egyek vagyunk. De nemcsak mi vagyunk rokonságban egymással, hanem az is, amit mondunk, az is, amit teszünk

és az is, amit létrehozunk - az mind, mind egyetlen egy nagy mű része. No azért ez a rokonság nagyon furcsa: ami azonos, az mégis más. Lehet, hogy két tanya minden egyes apró részletben megegyezik. Ugyanaz az anyaga, ugyanaz a mérete, ugyanaz a színe, de az ember ott van mögötte, s ezért egyúttal minden más. Az én tanyám az más, mint a tiéd. Az én otthonom más, mint a tiéd, mert az építő minden egyes vályogban, téglában, cserépben föllelhető. Egy vele. Azonos a sorsa. Minden tanya egy portré, amely tündöklésben és bukásában is követi gazdáját. - S milyen engedelmesen. Engedelmesebben, mint a kutyák. Egyek vagyunk az alkotásunkkal, ami mind másféleképpen ugyanaz.

De egy figyelmeztetés is van Csaba képein: ember vigyázz! - mert már elég-szer tönkre tetted környezetet, s eljön az az idő, amikor a természet nem lesz képes meggyógyítani a sebeit. Akkor a festő mit dokumentál majd?

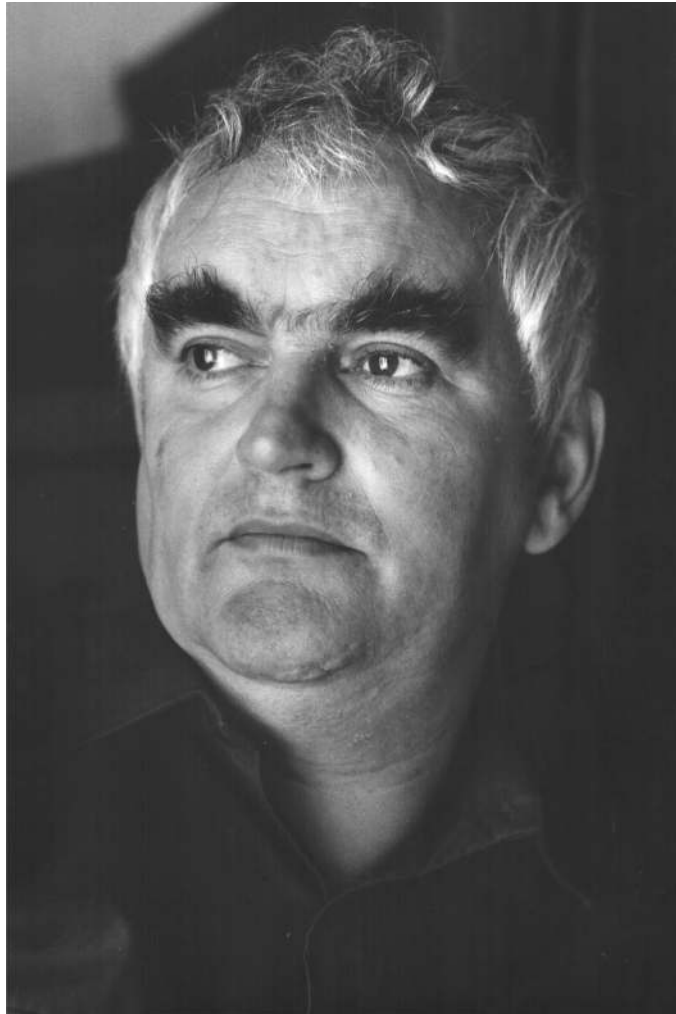
Személyes sorsunkban találkozunk mindenféle állapottal és hőfokkal. Néha a minimumon kell, hogy éljünk, máskor a maximumot hazudják nekünk, de létezik az optimum. Az optimum a pont elég. Ez az ELÉG - az gyanítom, hogy a bölcs embernek sokkal közelebb van a minimumhoz, mint a maximumhoz. Fejér Csaba képeinek ez az ABC-je. Erre tanít bennünket Fejér Csaba életútja. Erre tanítanak a képei, azon túl, hogy közben szívet, lelket gyönyörködtetnek. Természetesen ettől Csaba képei még megfajthatatlan titkok maradnak, de minden képe egy tükör, amiben meg is tisztulhatunk.

Jó, ha ezt megélhetjük.

**„Mert megszólalnak a fényes trombiták
mert jóvátehető minden bűn
és minden áldozat.”**

Bányai Béla

A hátoldalon Fejér Csaba: *Műhely* című alkotása látható Dékány Tamás gyűjteményéből.

FEJÉR CSABA FESTŐMŰVÉS
(FOTÓ: STEKOVICS JÁNOS)

CSÖND

Friss a nyár. A tovahullámzó víz felszínén nagylevelű növény virágai úsznak. Kissé a széleken a nádi világ az este készül már. Némaság burka vesz körül. Egy hang mégis szólongat. Az ellentét gyöngül. A Föld gyomrának mélyén egy óriási máglya lángja lobban. Forró szélből vihar éled. Fátyla bordó. Mozgásba lendülünk. Minden szűk bonyodalom a tág egyszerűség felé tart. A régi hullámok magukhoz vonzanak. Halk dalok merülnek el. Ismétlődő távoli fények csöndfonalat szőnek. Előrefuthatunk.

Az együtt érző szívek ritmusát az elvarázsolt óbor zarvarja meg? Nemsokára üres lesz minden hordó. A pincében, belül ritkul a levegő. Az égen fényzőn. Az elválasztó vizek fölött fekete gólya köröz. Napfény, piros csőr, szárnytoll, nyújtott láb a levegőben. Gorombán száguld a szél. Toronyórán kilazult mutató zörög. Szünni nem akaró zene. A látvány, a hang, a természet az idő érzetét kelti? Kérges kezű érintés alkot finom érzékszerveket. A városban évszakváltás árnya siklik át a forró köveken. Kinn, a zöldfényű réteken túl élet fakad. Lódobogás. Egy jövőbeli találkozás. A pásztor a nyáját új legelőre tereli. Nincs sietés. A színek elnémult hangjai és a hangok láthatatlan színei egymást keresik.

Hajnalban indázó sugarakat vetít a látóhatár. A szerelem rejtett ága ez? Csodálatos földszag van mindenütt. Árnyéktalan öröm a táj. A felhőket mindig nézem. A magas ég tündöklései formagazdagok. Átmenetbe oldódnak. Változók. Repülnek. Álldogálnak. Huzamosan tudnak várni. Párába öltözött elérhetetlen oromzatok. Meredező, romos templomfalak. Emeletes mítoszok. Dermedt tükörcserepek villannak. Fagyok hideg ölelésében szedetlen gyümölcsök fonnyadnak. Levegőjárta padláson törött cseréppipák, üvegpalackok, felejtett emlékek. Bál után, a világ szétszórt dolgai?

Belső kertünket gondozom. Növényeket telepítek. Máskor a muskátlit öntözöm. Mediterrán színekkel újravakolt falakat festek. Köveket rakosgatok. Marad munka még. A futórozsa majd ismét virágzik. Lila lonc kúszik a tetőre. A teraszon pompázik a folyondár. Az őszbe átsétáló macskák a hús udvaron mohát, békát megcsodálnak. Ha a fellegek jeges-havas terhe fenyeget, a kertí fák hangtalan lombhullást rögtönöznek. Csöndes képzetáramlás. Jelek, variációsorozatok. A folytonos téblábolásban felismered még, melyik az eredeti és melyik a másolat? Minden pillanat része az örök-kévalóságnak? A látványt képző nézőpontból kiszorultál? Hol vagy most?

Már csak a csukott szem mélyén tombol a nyár? Sűrűsödik és tartósan marasztal a jelen? Az idő szórt fényekéket gyűjtöget. A hétköznapok költőisége a valósághoz tartozik. Kierkegaard kérdez: „Hol vagyok? Mi a „világ”? (...) Ki az, aki ide csalt és most magamra hagyott? S ki vagyok én? Hogy jöttem a világra? Miért nem kérdeztek meg előbb engem?” Mi a válasz? Álmunkban még az örök természet elfelejtett nyelvén beszélünk, térdig gázolunk a száraz gazban. Idő, fény, hangulat és kép összeolvad. Aranyhidak vagyunk az égő napkorongban.

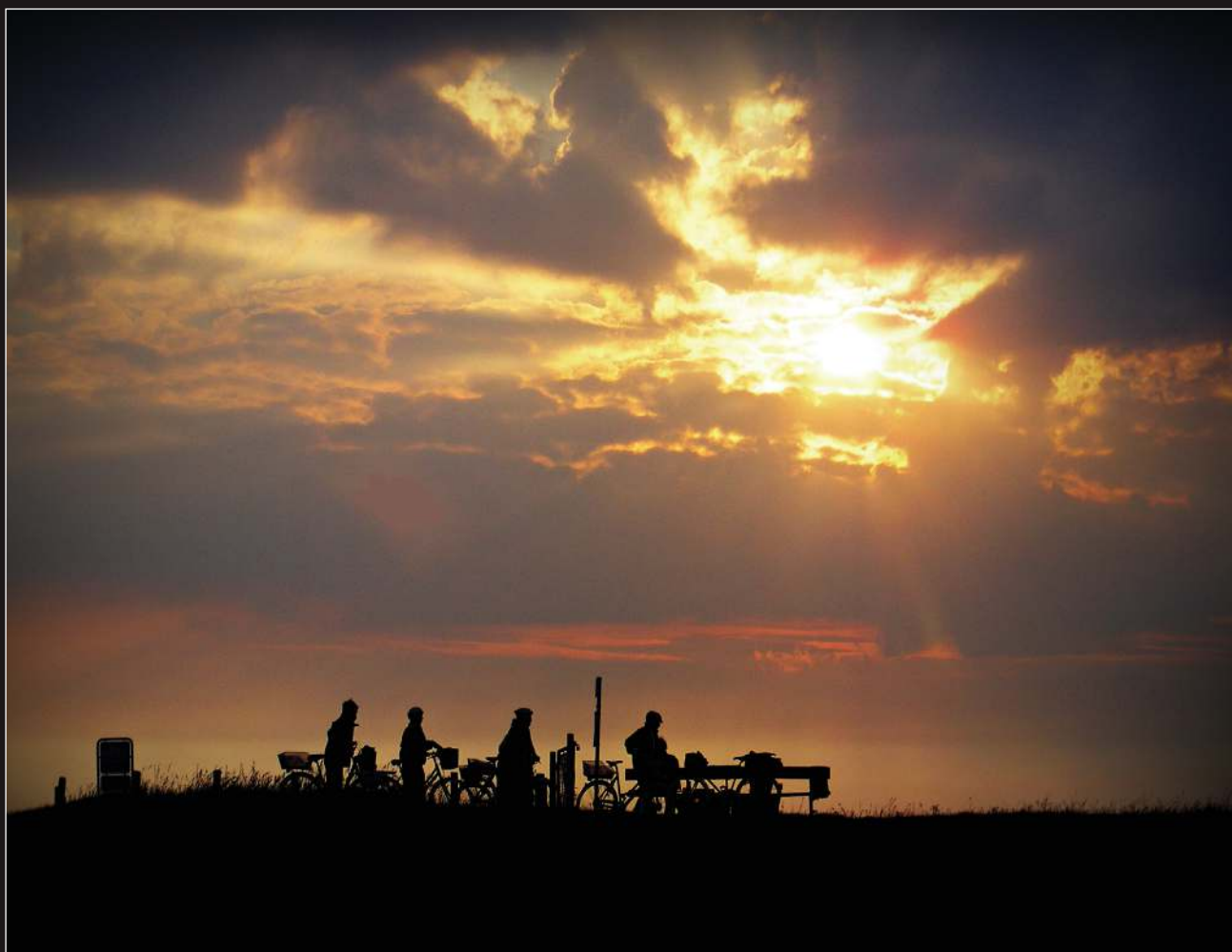
PÁR-ATLAN ÉNEK

Mellettem vagy Dallamtalan Ének,
szemtől szembe kérdez közönségem;
versemben vak-sorsunkról mesélek,
mivé lehettünk együtt, s mivé: nem!
Páratlanul felzúdult a tapsod,
emlékük már verssoromba téved;
mellettem vagy –képzeletben– s hangod
néha hallom, sejteimben ébred.
Más zenékre táncol büszke lelked,
Istent dicsérni –másért!– elhagyott;
Őt szeretni fájdalommal felejtet,
s azét, ki „csak” szerelmet adhatott.
Mementómként mindörökké nézem:
mellettem vagy Üres Hely a széken.

Sokat gyötört pár-atlan énekem,
mert énekeddel együtt szólt dalunk;
gitáromat kezembe nem veszem,
mert kottánkon sincs közös szólamunk.
A Semmi köt csak össze. Dallamod...,
de nem érezzük egymás ritmusát.
Magadtól eldobod. Hogyan hagyod,
hogy külvilág vív ellenünk tusát,
mert semmi más, csak Minden ellened?–
Te elszakadtál tőlem, mint a húr,
könnyebb utad, az Istened, hited,
ha távol vagy, az Életemen túl!
Kisértálsz belőlem, mint egy vendég,
s nem köszönsz, mert megtalált: Szerencséd!

Szeretve vártam csalogány dalát,
ünnepeltem Szerzőm, minden évben;
mert megterített, s adta asztalát
századokon túli Szellemében:
Békességért forduljak cserébe
hozzá, habzsolva –most– hasonlatát,
hogy lelke lelkem, kezem kezébe
véve, mint küldött, versem adja át?
Sosem! Mert hallom –mással– énekét,
e bosszús tél tavaszt hiába nyújt;
kivel daloltam, rég nem értem ég,
s haragra inkább, mintsem lángra gyújt!
Kezem –kezéért– tűzbe nem teszem,
Tavasszal: téli emlékezetem!

Hamar törölted emlékezeted,
mely annyi éven át mohón figyelt:
mikor, ki és miért beszélgetett
velem, de téged világ irigyelt!
Ha késve jöttem, aggódott szavad,
ha elbúcsúztam, máris visszavárt;
ha imádkoztunk, –mondta, ne tagadd!–,
az Úr adott ily összeillő párt!
De másik Isten –másért– hirtelen
áldását visszavonta, –hirdeted–
vagy lettél inkább áruló, nekem,
hogy megszerezni tudd, mi nincs neked?
Hogy így felejtess, még nagyobb „csoda”;
mert meg nem ismeresz –látom már– soha.

FEKETE IRÉN: HAZAFELÉ

FEJÉR CSABA: MŰHELY